

Araştırma Makalesi (Research Article)

Teknostres ve özyeterlilik literatürünün turizm bağlamında analizi: Prisma ve TCCM çerçevesinde sistematik inceleme

Technostress and self-efficacy in the tourism context: A systematic review using the PRISMA and TCCM frameworks**

Özge ERDAL^{1*} (orcid.org/ 0009-0000-4505-7682)

Bayram ŞAHİN² (orcid.org/ 0000-0002-1911-9066)

¹Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Balıkesir, Türkiye

²Balıkesir Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Balıkesir, Türkiye

Özet

Amaç: Bu çalışmanın amacı, teknostres ve özyeterlilik literatürünü PRISMA yönergeleri doğrultusunda sistematik olarak incelemek; genel literatür, turizm–teknostres ve turizm–özyeterlilik çalışmalarını TCCM çerçevesinin teori, bağlam, özellikler ve yöntem boyutları açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirmektir.

Yöntem: Web of Science ve Scopus veri tabanlarında üç ayrı arama stratejisi uygulanmıştır. Teknostres ve özyeterliliği birlikte ele alan genel literatür taramasında 76 çalışma, turizm–özyeterlilik taramasında 50 çalışma ve turizm–teknostres taramasında 12 çalışma nihai analize dâhil edilmiştir. Çalışmalar TCCM çerçevesinin teori, bağlam, özellikler ve yöntem boyutları doğrultusunda sistematik olarak incelenmiş; yıllara göre dağılım ve öne çıkan anahtar kelimeler betimsel olarak değerlendirilmiştir.

Bulgular: Genel literatürde İş Talepleri–Kaynakları Modeli, Transaksiyonel Stres Teorisi ve Sosyal Bilişsel Teorinin öne çıktığı; çalışmaların özellikle bilgi teknolojileri, psikoloji, işletme ve eğitim alanlarında yoğunlaştığı belirlenmiştir. Turizm–özyeterlilik literatüründe Sosyal Bilişsel Teori, Planlı Davranış Teorisi ve Özyeterlilik Teorisi öne çıkarken, turizm–teknostres çalışmalarında teorik yapı daha dağınık görünmektedir. Özyeterliliğin araştırma modellerinde bağımsız, aracı ve düzenleyici roller üstlendiği; turizm çalışmalarının turistler, öğrenciler, çalışanlar, yöneticiler ve girişimciler gibi farklı gruplara odaklandığı görülmüştür. Ayrıca turizm–özyeterlilik çalışmalarının turizm–teknostres çalışmalarına göre daha geniş bir araştırma birikimine sahip olduğu ve daha çeşitli bağlamlarda incelendiği belirlenmiştir. Her üç literatür grubunda nicel araştırmaların ve özellikle anket yönteminin ağırlıkta olduğu saptanmıştır.

Tartışma: Bulgular, teknostres ve özyeterlilik araştırmalarının disiplinlerarası bir yapıya sahip olduğunu, ancak iki kavramın turizm bağlamında birlikte incelenmesinin oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir. Genel literatürde belirli teoriler etrafında yoğunlaşma bulunurken turizm–teknostres alanındaki teorik parçalanma, daha bütünlükli modellerin geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Teknostres, Özyeterlilik, Turizm, TCCM, Sistematik Literatür Taraması

Abstract

Purpose: This study aims to systematically review the technostress and self-efficacy literature in accordance with the PRISMA guidelines and to comparatively evaluate the broader literature, tourism–technostress studies, and tourism–self-efficacy studies across the theory, context, characteristics, and methods dimensions of the TCCM framework.

Design/methodology/approach: Three separate search strategies were applied in the Web of Science and Scopus databases. The final analysis included 76 studies from the broader literature jointly examining technostress and self-efficacy, 50 tourism–self-efficacy studies, and 12 tourism–technostress studies. The studies were systematically examined according to the theory, context, characteristics, and methods dimensions of the TCCM framework, while their distribution by publication year and prominent keywords was evaluated descriptively.

**Bu makale, 2026 yılında Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Doktora Programı kapsamında yürütülmekte olan “Turizm Çalışanlarının Özyeterlilikleri ile Teknostres Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Teknoloji Kabul Modeli Çerçevesinde İncelenmesi” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

*Sorumlu yazar: ozge.bicer3087@gmail.com

DOI: 10.33083/joghat.2026.697

Results: In the broader literature, the Job Demands–Resources Model, Transactional Stress Theory, and Social Cognitive Theory emerged as the most prominent theoretical approaches, while studies were particularly concentrated in the fields of information technology, psychology, business, and education. In the tourism–self-efficacy literature, Social Cognitive Theory, the Theory of Planned Behavior, and Self-Efficacy Theory were prominent, whereas the theoretical structure of tourism–technostress studies appeared more fragmented. Self-efficacy was found to assume independent, mediating, and moderating roles in research models, and tourism studies focused on different participant groups, including tourists, students, employees, managers, and entrepreneurs. In addition, the tourism–self-efficacy literature was found to have a broader research base than the tourism–technostress literature and to have been examined across more diverse contexts. Across all three literature streams, quantitative research and particularly survey-based methods were found to predominate.

Discussion: The findings indicate that technostress and self-efficacy research has an interdisciplinary structure; however, studies examining the two concepts together in the tourism context remain highly limited. While the broader literature shows a concentration around certain theories, the theoretical fragmentation in the tourism–technostress field indicates a need for the development of more integrated models.

Keywords: Technostress, Self-Efficacy, Tourism, TCCM, Systematic Literature Review

Giriş

Teknolojide yaşanan gelişmeler birçok sektörde dijital dönüşüm süreçlerini hızlandırmış ve teknolojik araçların iş süreçlerinde daha yoğun kullanılmasına yol açmıştır (Kızıltaş, 2024). Dijital dönüşümün etkisiyle turizm sektörü de giderek teknoloji yoğun bir yapıya bürünmüş; çevrim içi rezervasyon sistemleri, dijital platformlar (Bilan, Tovmasyan ve Dallakyan, 2024), elektronik bilgi sistemleri, yönetim bilgi sistemleri ve mobil iletişim sistemleri sektörün temel unsurları hâline gelmiştir (Nikolskaya, 2021). Bu dönüşüm, çalışanların ve tüketicilerin teknolojiyle sürekli etkileşim içinde olmasını gerektirirken (Dzambaski, 2025), teknolojiye uyum kapasitesini açıklayan özyeterlilik algılarını (Ahmed, Fayyad, Al-Romeedy ve Abdelghani, 2025) ve teknoloji kullanımından kaynaklanan psikolojik zorlanmaları ifade eden teknostresi (Högberg, 2021) önemli araştırma konuları hâline getirmiştir.

Teknostres ve özyeterliliği birlikte ele alan çalışmaların son yıllarda artış göstermesine rağmen, araştırmaların farklı disiplinler ve örneklem grupları arasında dağınık biçimde yürütüldüğü görülmektedir. Çalışmalar; çalışanlar (Lathabhavan ve Griffiths, 2024; Kotek ve Vranjes, 2025), gazeteciler (İbrahim vd., 2021; Rayburn vd., 2021), sağlık çalışanları (Di Stefano vd., 2025; Liu vd., 2019; Siddiqi vd., 2025), akademisyenler (Cazan vd., 2024; Saleem vd., 2021; Truță vd., 2023), kamu çalışanları (Bulduk ve Unal, 2025; İbrahim vd., 2024; Yener vd., 2021) ve öğretmenler (Chou ve Chou, 2021; Dong vd., 2020; Uyun, 2023; Liu vd., 2024) gibi farklı gruplarda gerçekleştirilmiştir. Buna karşılık, teknostres ve özyeterliliğin turizm bağlamında birlikte ele alındığı araştırmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir.

Genel literatür taramasında teknostres ve özyeterliliği birlikte ele alan çalışmalar içerisinde turizm bağlamındaki araştırmaların oldukça sınırlı olduğunun görülmesi, söz konusu kavramların turizm literatüründeki gelişiminin ayrıca incelenmesini gerekli kılmıştır. Bu problemten hareketle çalışmanın temel amacı, teknostres ve özyeterlilik literatürünü PRISMA yönergeleri doğrultusunda sistematik olarak incelemek; genel literatür, turizm–teknostres ve turizm–özyeterlilik çalışmalarını TCCM çerçevesinin teori, bağlam, özellikler ve yöntem boyutları açısından karşılaştırmalı olarak değerlendirmektir. Böylece genel literatür ile turizm literatürü arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konulması, mevcut araştırma boşluklarının belirlenmesi ve özellikle turizm bağlamında teknostres ile özyeterliliğin birlikte ele alınacağı gelecekteki çalışmalar için kavramsal ve metodolojik bir yol haritası sunulması amaçlanmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Özyeterlilik

Bireylerin teknolojiye uyum süreçlerini açıklamada önemli bir psikolojik kaynak olan özyeterlilik kavramının teorik temelleri Bandura tarafından geliştirilen Sosyal Bilişsel Teori'ye dayanmaktadır. Özyeterlilik ilk kez Bandura (1977) tarafından sistematik biçimde tanımlanmış ve bireyin belirli başarıları elde etmek için gerekli eylemleri organize etme ve gerçekleştirme kapasitesine ilişkin inançları olarak ifade edilmiştir. Genel özyeterlilik ise bireyin daha önce deneyimlemediği veya alışık olmadığı durumlar karşısında kendi yeterliliğine duyduğu güveni ifade etmektedir (Scholz, Doña, Sud ve Schwarzer, 2002).

Özyeterlilik algıları belirli etkinlik alanlarına bağlı olarak farklılaşabilmektedir (Bandura, 1994). Bandura'ya (1997) göre özyeterlilik inançlarının belirli görev ve davranış alanlarına özgü olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle literatürde genel özyeterliliğin yanı sıra akademik, teknolojik, kişilerarası, kariyer ve sağlık gibi farklı alanlara özgü özyeterlilik türlerinin yer aldığı görülmektedir.

Teknostres

Dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte bireylerin teknolojiye uyum süreçlerinde yaşadıkları psikolojik zorlanmalar teknostres kavramının önem kazanmasına neden olmuştur. Teknostres kavramı ilk olarak Brod (1984) tarafından kullanılmış ve bireyin yeni bilgisayar teknolojilerine sağlıklı biçimde uyum sağlayamaması sonucunda ortaya çıkan modern bir uyum sorunu olarak tanımlanmıştır.

Tarafdar ve diğerleri (2007), teknostresin bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerine uyum sağlama sürecinde ortaya çıktığını belirtmiş ve teknostresi tekno-aşırı yük, tekno-istila, tekno-karmaşıklık, tekno-güvensizlik ve tekno-belirsizlik olmak üzere beş temel boyutta ele almıştır. Ragu-Nathan ve diğerleri (2008) ise teknostresi, teknostres yaratıcıları ve teknostres engelleyiciler çerçevesinde incelemiştir. Bu yaklaşımlar, teknostresin yalnızca teknoloji kullanımının yoğunluğuyla değil, bireyin teknolojiyi algılama ve teknolojiye uyum sağlama kapasitesiyle de ilişkili olduğunu göstermektedir.

Teknostres ve Özyeterlilik İlişkisi

Özyeterlilik ve teknostres, bireylerin dijital teknolojilere uyum süreçlerini farklı yönlerden açıklayan iki önemli kavramdır. Özyeterlilik bireyin teknoloji kullanımı ve teknolojiyle ilişkili görevleri yerine getirebilme kapasitesine yönelik inancını ifade ederken, teknostres teknoloji kullanımının ortaya çıkardığı psikolojik zorlanmaları açıklamaktadır. Bu nedenle iki kavramın birlikte değerlendirilmesi, bireylerin teknolojiyle başa çıkma ve uyum süreçlerinin daha bütüncül biçimde anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Literatürde iki değişken arasındaki ilişkiye yönelik farklı bulgular bulunmaktadır. Bazı çalışmalar özyeterliliğin teknostresi azaltan koruyucu bir faktör olduğunu göstermektedir (Nagy ve Dringó-Horváth, 2024; Kumari ve Kumar, 2023). Ingusci ve diğerleri (2023), özyeterliliğin teknostres üzerinde doğrudan ve dolaylı negatif etkilerinin bulunduğunu belirtirken, Lathabhavan ve Griffiths (2024) teknoloji kullanımının kolaylaşması ve sosyal desteğin artmasıyla güçlenen özyeterliliğin teknoloji kaynaklı stresin azaltılmasına katkı sağlayabileceğini ifade etmektedir. Bununla birlikte, iki değişken arasında anlamlı bir ilişki tespit etmeyen çalışmalar da bulunmaktadır (Koo ve Wati, 2011). Bu farklı sonuçlar, teknostres ve özyeterlilik ilişkisinin farklı bağlam ve örneklerde incelenmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Turizm Bağlamında Teknostres ve Özyeterlilik

Turizm sektörünün teknoloji yoğun bir yapıya dönüşmesi, teknostres ve özyeterlilik kavramlarının turizm bağlamında da önem kazanmasına neden olmuştur. Teknostres ve turizm ilişkisini ele alan çalışmaların potansiyel turistler (Arenas-Escaso, Folgado-Fernandez ve Palos-Sanchez, 2024; Chauhan, Jishtu, Kumar ve Basheer, 2025), turizm çalışanları (Liu ve Hu, 2021; Shin ve Shin, 2024), öğrenciler (Düzgün, 2024) ve yaşlı turistler (Chen, Zhang ve Tse, 2024) üzerinde gerçekleştirildiği görülmektedir.

Özyeterlilik ve turizm ilişkisini ele alan çalışmalar ise turizmde kadın girişimciler (Lucrezi, Bargnesi ve Burman, 2020; Madawala, Foroudi ve Palazzo, 2023), turizm öğretmenleri (Adukaite, van Zyl, Er ve Cantoni, 2017; Yooetch ve Chirapanda, 2024), otel yöneticileri (Koc, Yurur ve Ozsahin, 2023), turizm çalışanları (Yu vd., 2020; Ohnmacht, Huesser ve Thao, 2022; Hur ve Shin, 2024) ve turistler (Asimah vd., 2022; Pan, Liu ve Ryan, 2025; Pang, Zhu ve Zhou, 2025) gibi farklı gruplara odaklanmaktadır. Bununla birlikte, teknostres ve özyeterliliğin turizm bağlamında birlikte ele alındığı çalışmaların oldukça sınırlı olması, iki kavram arasındaki ilişkinin turizm alanında daha kapsamlı biçimde araştırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Yöntem

Bu çalışma kapsamında sistematik derleme yöntemi benimsenmiştir. Sistematik derleme, önceden belirlenen araştırma sorusuna yanıt vermek amacıyla literatürün belirli kriterler doğrultusunda sistematik olarak taranması, seçilmesi ve sentezlenmesini içeren bir yöntemdir (Yannascoli, Schenker, Carey, Ahn ve Baldwin, 2013). Bu yöntemin uygulanması sürecinde ise değişkenlerin ve dahil etme ölçütlerinin netleştirilmesi, ilgili alanyazının taranması, seçilen makalelerin kalitesinin incelenmesi, bulguların sentezlenmesi ve incelemenin genel niteliğinin gözden geçirilmesi temel aşamalar arasında yer almaktadır (Shaheen vd., 2023). Bu bağlamda, elde edilen bulguların geçerliliği ve güvenilirliğinin sağlanabilmesi için sistematik incelemelerin metodolojik kalitesinin değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır (Muka vd., 2020).

Sistematik derlemelerde raporlama sürecinin şeffaf ve izlenebilir biçimde yürütülmesine olanak sağlayan önemli kılavuzlardan biri PRISMA'dır (Page vd., 2021). Bu çalışmada genel teknostres–özyeterlilik literatürü ile turizm–teknostres ve turizm–özyeterlilik literatürlerinin belirlenmesine yönelik üç ayrı arama stratejisinin seçim ve raporlama süreçlerinde PRISMA yönergeleri esas alınmıştır. PRISMA, sistematik derleme sürecinin yapılandırılmasına ve çalışmaların belirlenmesinden nihai olarak dâhil edilmesine kadar

izlenen aşamaların şeffaf biçimde raporlanmasına katkı sağlamaktadır (Mishra ve Mishra, 2023). Analiz aşamasında ise çalışmaların teori, bağlam, özellikler ve yöntem boyutlarında sistematik biçimde incelenebilmesi amacıyla TCCM çerçevesinden yararlanılmıştır. Araştırmada gerçekleştirilen üç arama stratejisinin seçim süreçlerini tek bir PRISMA akış diyagramında karşılaştırmalı olarak gösterebilmek amacıyla, şemanın görsel sunumunda Käyhty, Pyhältö ve Toom'un (2026) çalışmasında kullanılan çoklu arama akışı gösteriminden esinlenilmiştir.

Diğer yandan incelenen çalışmaların yıllara göre dağılımını ve öne çıkan anahtar kelimeleri belirlemek amacıyla betimsel içerik analizinden yararlanılmıştır. Betimsel içerik analizi, belirli bir konu kapsamında gerçekleştirilen nitel ve nicel çalışmaların sistematik biçimde incelenmesine olanak sağlayan bir analiz yöntemidir (Ültay, Akyurt ve Ültay, 2021). Bu kapsamda, genel literatür, turizm–teknostres ve turizm–özyeterlilik çalışmaları yıllara göre dağılımları açısından; turizm–teknostres ve turizm–özyeterlilik çalışmaları ise öne çıkan anahtar kelimeler açısından betimsel olarak değerlendirilmiştir.

PRISMA Yönergesine Uygunluk

PRISMA akış şeması, literatür seçim ve analiz aşamalarının sistematik ve izlenebilir biçimde yürütülmesini sağlayarak sürecin şeffaf bir şekilde ortaya konmasına olanak sağlamaktadır (Khizar, Younas, Kumar, Akbar, ve Poulouva, 2023; Yuchen Zhao ve Agyeiwaah, 2023). Diğer bir ifadeyle PRISMA, sistematik derlemelerin ve meta-analizlerin şeffaf ve standartlara uygun biçimde raporlanmasını sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir rehberdir (Liberati vd., 2009). PRISMA yönergesi, 27 maddelik bir kontrol listesini ve dört fazlı bir akış diyagramını içermektedir (Page vd., 2021).

Araştırmada literatür taraması, araştırmanın amaçları doğrultusunda birbiriyle ilişkili üç arama akışı üzerinden yürütülmüştür. İlk arama, teknostres ve özyeterlilik kavramlarını birlikte ele alan çalışmaların belirlenmesine yönelik sistematik taramayı oluşturmaktadır. Ancak bu tarama sonucunda turizm bağlamındaki çalışmaların sınırlı kalması nedeniyle, genel literatürden elde edilen bulguların turizm alanındaki karşılığını daha kapsamlı biçimde değerlendirebilmek amacıyla iki tamamlayıcı tarama gerçekleştirilmiştir. Arama stratejilerinin, amaçlarının ve çalışma havuzlarının farklı olması nedeniyle belirleme ve eleme süreçleri PRISMA akış şemasında ayrı kollar hâlinde gösterilmiştir. Bununla birlikte, tamamlayıcı taramalar bağımsız sistematik derlemeler olarak değil, teknostres ve özyeterlilik literatürünün turizm bağlamında yorumlanmasını ve karşılaştırılmasını sağlayan tamamlayıcı incelemeler olarak ele alınmıştır.

Tarama sürecine başlamadan önce veri tabanı araştırması yapılmıştır. En kapsamlı veri kaynakları olarak kabul edilen veritabanları Scopus ve Web of Science'tır. (Pranckutė, 2021; Chebo ve Dhliwayo, 2024). Diğer yandan Web of Science (WoS) ve Scopus, atıf etkisi ve uluslararası görünürlük açısından oldukça önemli veri tabanlarıdır (Mongeon ve Paul-Hus, 2016; Li, Rollins ve Yan, 2018). Bu nedenle araştırma kapsamında ilgili çalışmalara; Web of Science (WoS), Scopus ve veri tabanlarından 12.02.2026 ile 14.02.2026 tarihleri arasında erişilmiştir.

Çalışma seçim süreci, PRISMA 2020 rehberinde önerilen akış diyagramı doğrultusunda tanımlama (Identification), tarama (Screening), uygunluk değerlendirmesi (Eligibility) ve dâhil etme (Inclusion) aşamaları izlenerek gerçekleştirilmiştir (Page vd., 2021). Öncelikle Scopus veri tabanında “başlık, özet ve anahtar kelimeler” alanı seçilerek (“technostress” OR “techno-stress” OR “techno stress”) AND (“self-efficacy” OR “self efficacy”) arama dizisiyle tarama yapılmış ve 99 kayda ulaşılmıştır. Web of Science veri tabanında ise “tüm alanlar” seçeneği kullanılarak aynı arama dizisiyle tarama gerçekleştirilmiş ve 147 kayda ulaşılmıştır. Böylece iki veri tabanından toplam 246 kayıt elde edilmiştir. Tarama sırasında herhangi bir zaman kısıtlaması uygulanmamış ve tüm zaman dilimleri kapsama alınmıştır.

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen aramalar yalnızca İngilizce dilinde yayımlanan makalelerle sınırlandırılmış; konferans bildirileri, kitap bölümleri, kitaplar ve diğer yayın türleri kapsam dışında bırakılmıştır. Scopus veri tabanında ulaşılan 99 kaydın 98'inin İngilizce olduğu ve 76'sının makale türünde yayımlandığı belirlenmiştir. İngilizce dil ve makale türü filtrelerinin birlikte uygulanmasının ardından 75 çalışma kalmıştır. Web of Science veri tabanında ulaşılan 147 kaydın 128'inin İngilizce olduğu ve 131'inin makale türünde yayımlandığı belirlenmiş; aynı filtrelerin uygulanmasının ardından 127 çalışma kalmıştır. Böylece her iki veri tabanından toplam 202 çalışma (75 + 127) değerlendirmeye alınmıştır.

Elde edilen 202 çalışma Zotero programına aktarılmış ve iki veri tabanı arasında yer alan 66 yinelenen kayıt çıkarılmıştır. Bu işlemin ardından 136 çalışma başlık, özet ve anahtar kelimeleri açısından incelenmiş ve bu aşamada herhangi bir çalışma kapsam dışı bırakılmamıştır. Uygunluk değerlendirmesi kapsamında 136 çalışmanın tam metni incelenmiş; üç çalışmanın tam metnine erişilememesi, 19 çalışmada özyeterlilik

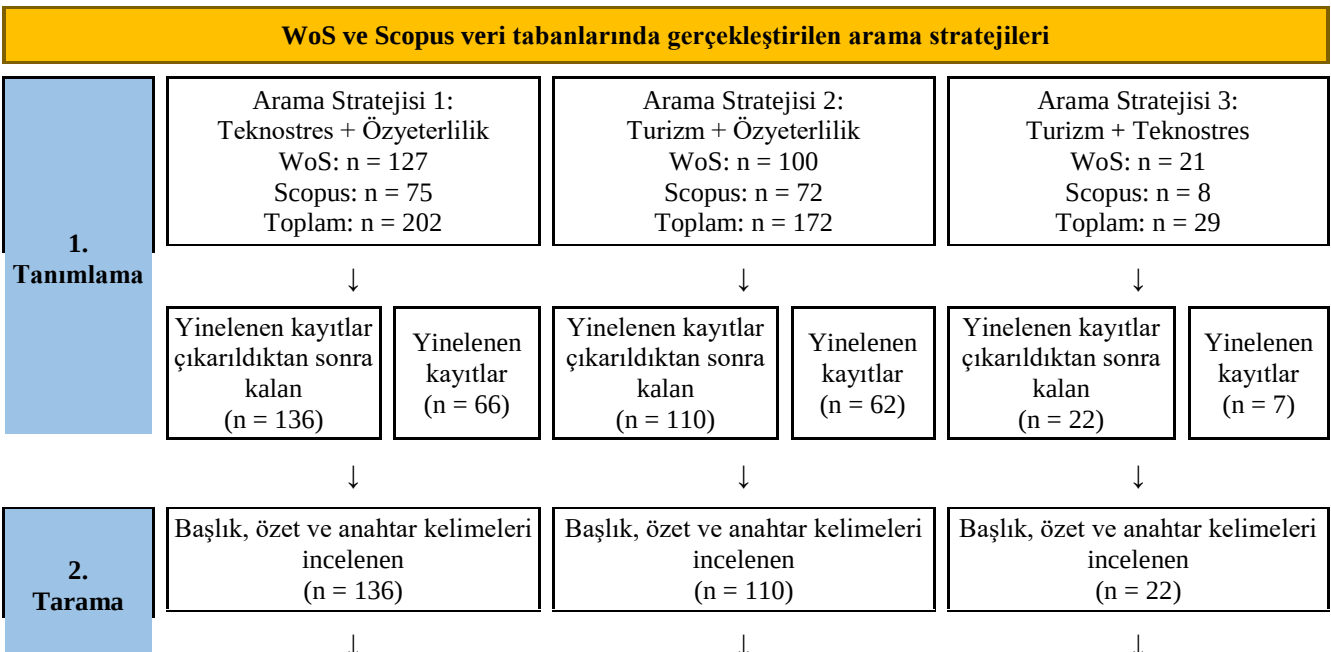
değişkeninin yer alması, 27 çalışmada teknostres değişkeninin bulunmaması ve 11 çalışmada her iki kavramın da bulunmaması nedeniyle toplam 60 çalışma kapsam dışı bırakılmıştır. Bu eleme sürecinin ardından teknostres ve özyeterlilik kavramlarını birlikte ele alan 76 makale nihai analiz kapsamına alınmıştır. Dahil edilen çalışmalar teori, bağlam, özellikler ve yöntem başlıkları altında sistematik biçimde listelenmiş ve kodlanmıştır.

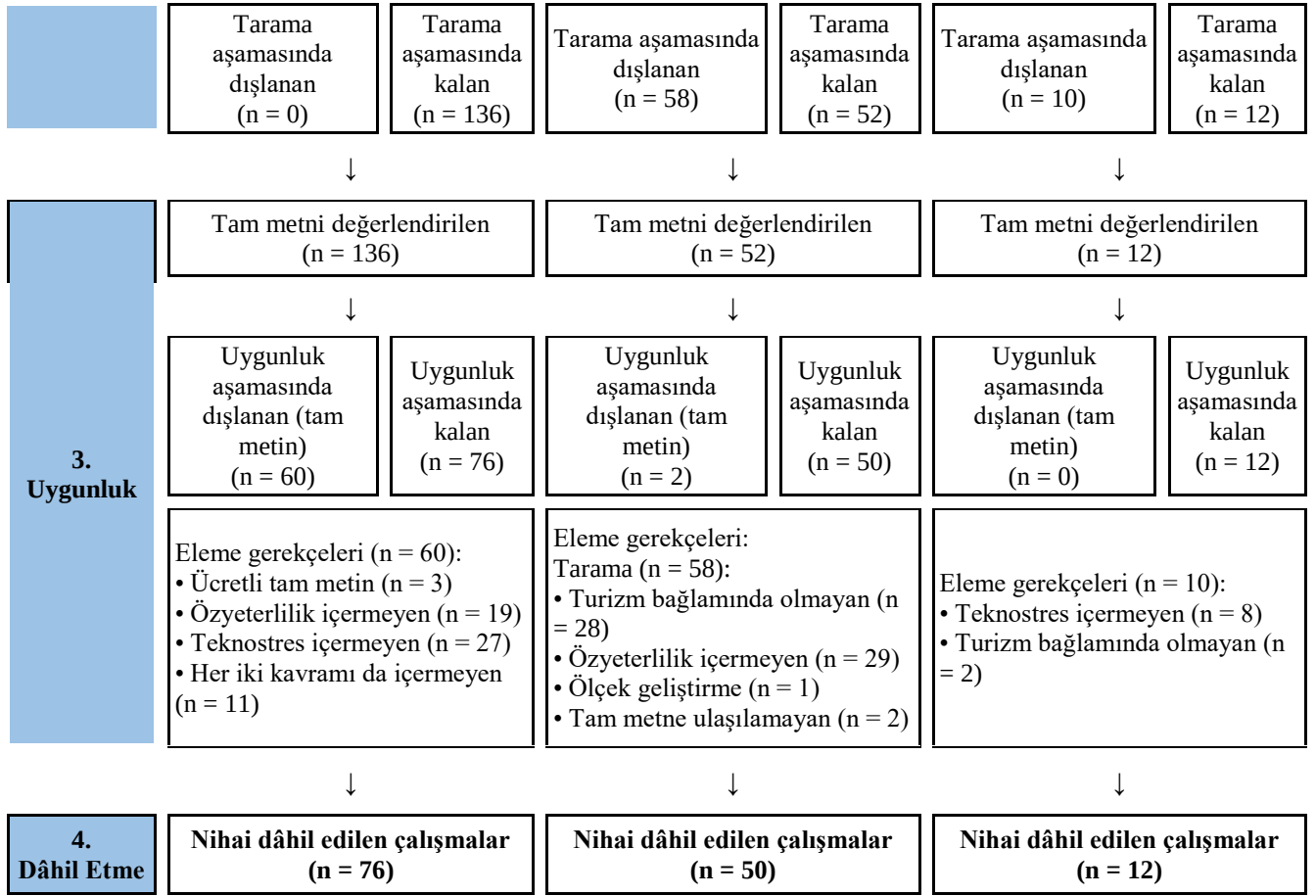
Turizm bağlamında teknostres çalışmalarını belirlemek amacıyla “tourism AND technostress” arama dizisi kullanılarak Web of Science ve Scopus veri tabanlarında tamamlamalı tarama gerçekleştirilmiştir. İngilizce dil ve makale türü filtrelerinin uygulanmasının ardından Web of Science veri tabanından 21, Scopus veri tabanından ise 8 olmak üzere toplam 29 çalışmaya ulaşılmıştır. İki veri tabanı arasında yer alan 7 yinelenen kayıt çıkarıldıktan sonra 22 çalışma başlık, özet ve anahtar kelimeleri açısından incelenmiştir. Bu çalışmaların tam metinleri uygunluk açısından değerlendirilmiş; sekiz çalışmada teknostres değişkeninin yer alması ve iki çalışmanın turizm bağlamında gerçekleştirilmemiş olması nedeniyle toplam 10 çalışma kapsam dışı bırakılmıştır. Eleme sürecinin ardından turizm ve teknostres ilişkisini ele alan 12 çalışma nihai analiz kapsamına alınmış ve TCCM çerçevesinin teori, bağlam, özellikler ve yöntem boyutları doğrultusunda sistematik olarak değerlendirilmiştir.

Turizm bağlamında özyeterlilik çalışmalarını belirlemek amacıyla “tourism AND self-efficacy” arama dizisi kullanılarak Web of Science ve Scopus veri tabanlarında tamamlamalı tarama gerçekleştirilmiştir. İngilizce dil ve makale türü filtrelerinin uygulanmasının ardından Web of Science veri tabanından 100, Scopus veri tabanından ise 72 olmak üzere toplam 172 çalışmaya ulaşılmıştır. İki veri tabanı arasında yer alan 62 yinelenen kayıt çıkarıldıktan sonra 110 çalışma başlık, özet ve anahtar kelimeleri açısından incelenmiştir. Tarama aşamasında 28 çalışmanın turizm bağlamında gerçekleştirilmemesi, 29 çalışmada özyeterlilik değişkeninin yer alması ve bir çalışmanın ölçek geliştirme çalışması olması nedeniyle toplam 58 çalışma kapsam dışı bırakılmış ve 52 çalışma tam metin değerlendirmesine alınmıştır. Uygunluk değerlendirmesi aşamasında iki çalışmanın tam metnine ulaşılamaması nedeniyle bu çalışmalar kapsam dışı bırakılmıştır. Böylece turizm ve özyeterlilik ilişkisini ele alan 50 çalışma nihai analiz kapsamına alınmış ve TCCM çerçevesinin teori, bağlam, özellikler ve yöntem boyutları doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Sistematik derleme çalışmalarında uygun örneklem büyüklüğüne ilişkin literatürde farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı çalışmalarda sistematik derlemelere en az 10 çalışmanın dahil edilmesinin yeterli olabileceği ifade edilirken (Yıldırım ve Şimşek, 2018), bazı araştırmacılar bu sayının 10–15 çalışma aralığında olmasının yeterli kabul edilebileceğini belirtmektedir (Gough vd., 2017). Nitekim sistematik literatür derlemelerine yönelik ampirik incelemeler, bu tür çalışmalarda dahil edilen araştırma sayısının ortalama olarak yaklaşık 57 çalışma düzeyinde olduğunu göstermektedir (Wang vd., 2023). Bu kapsamda bu araştırmaya 76+50+12 olmak üzere toplamda 138 çalışmanın dahil edilmesi güvenilir sonuçlara ulaşılabileceğini işaret etmektedir. Araştırma kapsamında oluşturulan PRISMA Akış Diyagramı Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. PRISMA Akış Diyagramı

Kaynak: PRISMA Yönergesi Çerçevesinde Yapılan Tarama Süreci (Yazar tarafından uyarlanmıştır).

TCMM Çerçevesi

Bilimsel araştırmalarda çerçeve kullanması, artan yayın yoğunluğunun yönetilmesine olanak tanımakta (Paul ve Criado, 2020) ve önceki literatür incelemelerinde görülen sınırlılıkların aşılmasına yardımcı olmaktadır (Kahiya, 2018). Bu bağlamda çerçeve tabanlı sistematik makale inceleme çalışmaları literatürü yapılandırılmış bir yaklaşımla ele alarak önceki çalışmaların kapsamlı, şeffaf ve metodolojik açıdan sağlam bir sentezini ortaya koymakta ve bu yönüyle ilgili araştırma alanının gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır (Paul, Khatri, ve Kaur Duggal, 2024).

TCCM çerçevesi, literatürün teori, bağlam, özellikler ve yöntem boyutlarında yapılandırılmış ve sistematik biçimde incelenmesini mümkün kılmak amacıyla Paul ve Rosado-Serrano (2019) tarafından ortaya konulmuştur (Paul ve Rosado-Serrano, 2019). Literatürde, TCCM gibi çerçeve tabanlı analiz yöntemlerinin sistematik incelemelerde alanın daha yapılandırılmış ve bütüncül biçimde değerlendirilmesine olanak tanıdığı vurgulanmaktadır (Srivastava, Singh ve Dhir, 2020) Nitekim Aaltonen (2020) çalışmasında da TCCM benzeri çerçevelerin sistematik incelemelerde analitik bir araç olarak kullanıldığını belirtmektedir. (Aaltonen, 2020).

TCCM çerçevesinde Teori (T) araştırmalarda kullanılan kuramsal yaklaşımları, Bağlam (C) çalışmanın gerçekleştirildiği ortamı, Özellikler (C) incelenen yapı ve değişkenleri, Yöntem (M) ise araştırma tasarımı ve analiz tekniklerini kapsamaktadır. Bu çerçeve, literatürün kuramsal ve metodolojik boyutlarda sistematik biçimde düzenlenmesine olanak tanıdığı için son yıllarda sistematik incelemelerde yaygın olarak kullanılmaktadır (Paul vd., 2024).

Alanyazın incelendiğinde metodolojik doğruluk, şeffaflık ve tekrarlanabilirliğin kolay olması sebebiyle TCCM çerçevesiyle birlikte PRISMA'yı kullanan çalışmalar bulunmaktadır (Pathak ve Kaur, 2025). Turizm literatürü incelendiğinde PRISMA ve TCCM'yi ele alan çalışmalar da mevcuttur (Yong vd., 2022; Gómez-Cámara vd., 2025; Wang vd., 2025; AlGiffari vd., 2025; Zhang vd., 2025). Diğer yandan PRISMA ve TCM (Teori-Bağlam-Yöntem) çerçevesiyle birlikte uygulandığı çalışmalar da mevcuttur (Küçükmustafa ve Çizel, 2025). Buradan hareketle tercih edilen ve güvenilir bir çerçeve olmasından kaynaklı bu çalışma kapsamında TCCM çerçevesi kullanılmıştır.

TCCM Çerçevesi

Bu bölümde, incelenen çalışmalar TCCM çerçevesinin teori, bağlam, özellikler ve yöntem boyutları temelinde sistematik olarak değerlendirilmiştir. GL: Genel Literatür; T-T: Turizm-Teknostres; T-Ö: Turizm-Özyeterlilik olarak kodlanmıştır.

Teori

Bu bölümde, çalışmaya dahil edilen araştırmalarda teknostres ve özyeterlilik kavramlarının açıklanmasında kullanılan teorik yaklaşımlar incelenmiştir. Aşağıdaki tablonun okunabilirliğini artırmak amacıyla, ilgili literatür grubunda yalnızca bir kez kullanılan teori ve modeller “Diğer Teori ve Modeller” kategorisi altında birleştirilmiştir. Bazı makalelerde birden fazla teori kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tablo 1. Çalışmalarda Kullanılan Teori ve Modellerin Dağılımı

Teori/Model	GL (n)	T-T (n)	T-Ö (n)	Teori/Model	GL (n)	T-T (n)	T-Ö (n)
İş Talepleri-Kaynakları Modeli (JD-R)	17	1	–	Planlı Davranış Teorisi	3	–	5
Transaksiyonel Stres Teorisi	17	–	–	Zorlayıcı-Engelleyici Stresörler Modeli	3	–	–
Sosyal Bilişsel Teori	16	–	6	Duygusal Olaylar Modeli	2	–	–
Teknostres Modeli / Teorisi	9	1	–	Kaynakların Korunması Teorisi	2	–	–
Özyeterlilik Teorisi	6	–	4	Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi	2	–	2
Kişi-Çevre Uyumu Teorisi	5	–	–	Sosyal Değişim Teorisi	2	1	–
Bilişsel Yük Teorisi	4	–	–	Diğer Teori ve Modeller	16	7	25
Teknoloji Kabul Modeli (TAM)	4	1	1	Belirtilmemiş	–	–	7
Kişi-Teknoloji Uyumu Modeli	3	1	–	Toplam	111	12	50

Tablo incelendiğinde, genel literatürde en sık kullanılan teorilerin İş Talepleri-Kaynakları Modeli (n=17), Transaksiyonel Stres Teorisi (n=17) ve Sosyal Bilişsel Teori (n=16) olduğu görülmektedir. Turizm-teknostres çalışmalarında teori kullanımı daha dağınık olup, ortak teorilerin çoğu yalnızca birer çalışmada yer almıştır. Genel literatürdeki turizmle ilgili yapılan çalışmada Transaksiyonel Stres Teorisi ve Sosyal Bilişsel Teori birlikte ele alınmıştır (Lee vd., 2023). Turizm-özyeterlilik literatüründe ise Sosyal Bilişsel Teori (n=6), Planlı Davranış Teorisi (n=5) ve Özyeterlilik Teorisi (n=4) öne çıkmaktadır. Bununla birlikte her üç literatür grubunda da yalnızca bir kez kullanılan çok sayıda teori ve model bulunması, alanın kuramsal açıdan oldukça çeşitli ve parçalı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Bağlam

TCCM çerçevesinde bağlam boyutu; araştırma alanı bağlamı, coğrafi bağlam ve uygulama ve katılımcı bağlamı olmak üzere üç kategori altında incelenmiştir.

Araştırma Alanı Bağlamı

Bu bölümde, çalışmaya dahil edilen araştırmaların ait oldukları disiplinlere göre dağılımı incelenerek alan bağlamı değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Çalışmalarının Araştırma Alanına Göre Dağılımı

Araştırma Alanı	Genel Literatür (n)	Turizm-Teknostres (n)	Turizm-Özyeterlilik (n)
Bilgi Teknolojileri / Bilgi Sistemleri	22	–	–
Psikoloji	16	–	2
İşletme, Ekonomi ve Yönetim	14	1	9
Eğitim ve Eğitim Araştırmaları	14	1	6
Çevre, Sürdürülebilirlik ve Sağlık	8	–	19
Sosyal Bilimler ve Sosyoloji	5	–	5
Mühendislik	3	–	–
Turizm, Konaklama, Boş Zaman ve Spor	1	7	17
Diğer	–	5	5
Toplam Alan/Kategori Kullanımı	83	14	63

Araştırma Alanı	Genel Literatür (n)	Turizm–Teknostres (n)	Turizm–Özyeterlilik (n)
Benzersiz Çalışma Sayısı	76	12	50

Tablo, teknostres ve özyeterlilik literatürünün disiplinlerarası bir yapıya sahip olduğunu ve çalışmaların farklı araştırma alanlarına yayıldığını göstermektedir. Web of Science ve Scopus kayıtlarında çalışmalar birden fazla araştırma alanı altında indekslenilmektedir (Elsevier, 2023; Clarivate, 2025). Genel literatürde bilgi teknolojileri/bilgi sistemleri, psikoloji, işletme-ekonomi-yönetim ve eğitim alanlarının öne çıktığı görülmektedir. Genel literatürde doğrudan turizm alanıyla ilişkili yalnızca bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma, otel misafirleri bağlamında teknostresi inceleyen Lee vd. (2023) çalışmasıdır. Bu durum, teknostres ve özyeterlilik ilişkisini ele alan genel literatürde turizm bağlamının oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir. Buna karşılık turizm–teknostres ve turizm–özyeterlilik literatüründe turizm, konaklama, boş zaman ve spor alanında sırasıyla 7 ve 17 çalışma yer almaktadır. Bununla birlikte, araştırma alanı doğrudan turizm olarak sınıflandırılmayan çalışmalar da içerik bakımından turizm bağlamında yürütülmüştür. Bu çalışmaların yönetim, eğitim, psikoloji, çevre, sürdürülebilirlik ve sosyal bilimler gibi farklı alanlarda yer alması, özellikle turizm bağlamındaki teknostres ve özyeterlilik araştırmalarının disiplinlerarası bir nitelik taşıdığını ortaya koymaktadır.

Coğrafi Bağlam

Bu bölümde, çalışmaya dahil edilen araştırmaların gerçekleştirildiği ülkeler dikkate alınarak literatürün coğrafi dağılımı değerlendirilmiştir.

Tablo 3. Çalışmaların Coğrafi Dağılımı

Coğrafi Bölge	GL (n)	T–T (n)	T–Ö (n)
Asya	43	7	21
Avrupa	15	2	8
Kuzey Amerika	10	1	4
Afrika	3	–	5
Okyanusya	–	–	1
Uluslararası/Kıtalararası	4	1	9
Belirtilmemiş	1	1	2
Toplam	76	12	50

Coğrafi dağılımın daha anlaşılır biçimde sunulabilmesi amacıyla ülkeler kıta/bölge düzeyinde gruplandırılmıştır. Bu kapsamda Çin, Türkiye, Hindistan, Güney Kore, Tayvan, Suudi Arabistan ve Malezya gibi ülkeler Asya; İtalya, Romanya, İspanya, Almanya, Portekiz ve Birleşik Krallık gibi ülkeler Avrupa; ABD Kuzey Amerika; Güney Afrika, Mısır, Gana ve Kenya gibi ülkeler Afrika; Avustralya ise Okyanusya altında değerlendirilmiştir. Birden fazla ülke veya kıtayı kapsayan araştırmalar “Uluslararası/Kıtalararası” kategorisinde toplanmış, ülke bilgisi sunulmayan çalışmalar ise “Belirtilmemiş” olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca ülke adlarında tutarlılık sağlamak amacıyla “Kore” kayıtları “Güney Kore”, “İngiltere” kayıtları ise “Birleşik Krallık” altında birleştirilmiş; Fujian bölgesine ait çalışma Çin kapsamında değerlendirilmiştir.

Araştırmaların coğrafi dağılımı incelendiğinde, üç literatür grubunda da Asya’nın belirgin biçimde öne çıktığı görülmektedir. Genel literatürde çalışmaların büyük bölümü Asya’da (n=43) gerçekleştirilmiş, bunu Avrupa (n=15) ve Kuzey Amerika (n=10) izlemiştir. Ülke düzeyinde Çin (n=17) en fazla çalışmanın yürütüldüğü ülke olurken, ABD (n=10) ve İtalya (n=8) bunu takip etmiştir. Turizm–teknostres literatüründe de Asya (n=7) ilk sırada yer almakta; ülke düzeyinde Çin (n=3) ve Türkiye (n=2) öne çıkmaktadır. Turizm–özyeterlilik literatüründe ise Asya (n=21) en yoğun araştırma bölgesi olurken, Avrupa (n=8), Afrika (n=5) ve Kuzey Amerika (n=4) daha sınırlı düzeyde temsil edilmiştir. Bu grupta da ülke düzeyinde en yüksek frekans Çin’e (n=10) aittir. Ayrıca uluslararası/kıtalararası çalışmaların turizm–özyeterlilik literatüründe (n=9) dikkat çekici bir düzeyde olması, konunun farklı ülke ve coğrafi bağlamlarda da ele alındığını göstermektedir. Genel olarak bulgular, teknostres ve özyeterlilik literatürünün coğrafi açıdan Asya’da ve özellikle Çin’de yoğunlaştığını ortaya koymaktadır.

Uygulama ve Katılımcı Bağlamı

Bağlam boyutu kapsamında çalışmaların gerçekleştirildiği uygulama ortamları dikkate alınarak incelenen katılımcı grupları bağlamsal özelliklerin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 4. Çalışmaların Uygulama ve Katılımcı Bağlamına Göre Dağılımı

Uygulama / Katılımcı Bağlamı	GL (n)	T-T (n)	T-Ö (n)
Çalışanlar / Profesyoneller	36	5	11
Eğitimciler / Akademisyenler	18	–	2
Öğrenciler	13	2	11
Turistler / Ziyaretçiler	1	2	20
Potansiyel Turistler	–	3	–
Girişimciler	3	–	3
Yöneticiler / İşletmeler	–	–	2
Tüketiciler / Teknoloji Kullanıcıları	3	–	–
Diğer Toplumsal Gruplar	2	–	1
Toplam	76	12	50

Çalışanlar/Profesyoneller” kategorisine genel çalışanlar, sağlık, satış, kamu, gazetecilik, IT ve diğer sektör çalışanları ile turizm, otel ve restoran çalışanları dâhil edildi. “Öğrenciler” kategorisinde lise, üniversite, yüksek lisans ve turizm öğrencileri; “Eğitimciler/Akademisyenler” kategorisinde öğretmenler, turizm öğretmenleri ve akademisyenler birleştirildi. “Turistler/Ziyaretçiler” kategorisinde turistler, yaşlı turistler, müze ziyaretçileri, otel ve Airbnb misafirleri ile alternatif turizme katılanlar toplandı. Potansiyel turistler ise gerçek ziyaretçi deneyimine sahip gruplardan farklı bir bağlamı temsil ettiği için ayrı bırakıldı.

Araştırmaların uygulama ve katılımcı bağlamları incelendiğinde, literatür grupları arasında belirgin farklılıklar olduğu görülmektedir. Genel literatürde en yoğun çalışma grubunu çalışanlar/profesyoneller (n=36) oluştururken, bunu eğitimciler/akademisyenler (n=18) ve öğrenciler (n=13) izlemektedir. Bu durum, teknostres ve özyeterlilik ilişkisinin genel literatürde ağırlıklı olarak çalışma ve eğitim ortamlarında ele alındığını göstermektedir. Turizm–teknostres literatüründe de çalışanlar/profesyoneller (n=5) en fazla incelenen grup olmakla birlikte, potansiyel turistler (n=3), öğrenciler (n=2) ve turistler/ziyaretçiler/misafirler (n=2) de araştırmalara konu olmuştur. Turizm–özyeterlilik literatüründe ise farklı bir dağılım ortaya çıkmakta; turistler/ziyaretçiler/misafirler (n=20) en yoğun incelenen grubu oluştururken, çalışanlar/profesyoneller (n=11) ve öğrenciler (n=11) bunu takip etmektedir. Genel literatür bağlamında turizm sektörüne odaklanan yalnızca bir çalışma bulunmakta ve bu çalışmada örneklem grubunun 3 ve 5 yıldızlı otellerde konaklayan otel müşterilerinden oluştuğu (n=1) görülmektedir (Lee vd., 2023). Genel olarak bulgular, genel literatür ile turizm–teknostres çalışmalarının daha çok çalışan bağlamına odaklandığını, turizm–özyeterlilik çalışmalarının ise özellikle turist ve ziyaretçi bağlamında yoğunlaştığını göstermektedir. Bu farklılık, turizm literatüründe özyeterliliğin yalnızca çalışan davranışlarıyla değil, turistlerin deneyim, katılım ve davranışlarıyla ilişkili olarak da ele alındığını ortaya koymaktadır.

Özellikler

Bu bölümde, TCCM çerçevesinin özellikler (Characteristics) boyutu kapsamında teknostres ve özyeterlilik değişkenlerinin araştırmalarda ele alınış biçimleri incelenmiştir. Bu doğrultuda, genel literatürde teknostres ve özyeterlilik değişkenlerinin yanı sıra turizm literatüründe teknostres ve özyeterlilik üzerine yürütülen çalışmalar ayrı ayrı değerlendirilerek, söz konusu değişkenlerin araştırma modellerinde üstlendikleri roller ile literatürde kullanılan teknostres ve özyeterlilik türleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Tablo 5. Çalışmaların Araştırma Modellerindeki Roller

Araştırma Grubu	Değişken	Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	Aracı Değişken	Düzenleyici Değişken	Toplam
Genel Literatür	Teknostres	30	18	19	6	73
	Özyeterlilik	30	2	14	25	71
Genel Literatür Toplamı		60	20	33	31	144
Turizm-Teknostres Çalışmaları	Teknostres	6	3	2	0	11
Turizm-Özyeterlilik Çalışmaları	Özyeterlilik	20	4	7	4	35
Turizm-Özyeterlilik-Teknostres Genel Toplamı		26	7	9	4	46
GENEL TOPLAM		86	27	42	35	190

Tablo 5'e göre teknostres ve özyeterlilik değişkenleri araştırma modellerinde en çok bağımsız değişken olarak kullanılmıştır ($f=86$). Genel çalışmalarda teknostresin aracı ($f=19$) ve bağımlı değişken ($f=18$) rolleri de öne çıkarken, özyeterlilik özellikle düzenleyici değişken olarak dikkat çekmektedir ($f=25$). Turizmle ilgili yapılan çalışmada ise teknostres bağımlı özyeterlilik ise bağımsız değişken olarak ele alınmıştır (Lee vd., 2023). Sosyal özyeterlilik ve bilgisayar özyeterliliği değişkenleri ilgili çalışmada (Saidy, Garanti, ve Sadaka, 2022) düzenleyici değişken olarak birlikte ele alınmış olup, bu araştırma kapsamında düzenleyici değişkenlerin frekans hesaplamasında "özyeterlilik" başlığı altında tek bir kullanım olarak kodlanmıştır. Bununla birlikte, incelenen diğer çalışmalarda birden fazla özyeterlilik türünün aynı araştırma modelinde eş zamanlı düzenleyici değişken olarak kullanıldığına rastlanmamıştır.

Turizm literatüründe ise en çarpıcı bulgu, teknostresin düzenleyici değişken olarak hiç kullanılmamış olmasıdır ($f=0$). Özyeterliliğin turizm çalışmalarında düzenleyici rolü de oldukça sınırlıdır ($f=4$). Bu durum, turizm alanında özellikle teknostresin düzenleyici, özyeterliliğin ise aracı ve düzenleyici rollerinin daha fazla araştırılabileceğini göstermektedir.

Tablo 6. Çalışmalardaki Özyeterlilik Türlerinin Dağılımı

Özyeterlilik Türleri	GL (n)	T-Ö (n)	Özyeterlilik Türleri	GL (n)	T-Ö (n)
Özyeterlilik	21	37	Sosyal Özyeterlilik	1	–
Teknoloji / Teknolojik Özyeterlilik	13	1	İnternet Özyeterliliği	1	–
Bilgisayar Özyeterliliği	12	1	Satış Özyeterliliği	1	–
Dijital Özyeterlilik	5	–	Online Öğretim Özyeterliliği	1	–
Mobil Özyeterlilik	3	–	Teknik Özyeterlilik	1	–
Uzaktan Çalışma Özyeterliliği	3	–	Kariyer Özyeterliliği	–	1
Dijital Girişimcilik Özyeterliliği	2	–	Kariyer Karar Verme Özyeterliliği	–	1
İş Özyeterliliği	2	–	Finansal Özyeterlilik	–	1
Girişimci Özyeterliliği	–	2	Operasyonel Özyeterlilik	–	1
Öğretmen Özyeterliliği	1	–	Algılanan Özyeterlilik	–	1
ICT Özyeterliliği	1	–	Liderlik Özyeterliliği	–	1
Ebeveyn Özyeterliliği	1	–	Ziyaretçi Özyeterliliği	–	1
Teknolojik Pedagojik Bilgi Özyeterliliği	1	–	Mekân Temelli Özyeterlilik	–	1
Eğitim-Yaratıcı Özyeterlilik	1	–	Duygusal Özyeterlilik	–	1
Akademik Özyeterlilik	1	–	Toplam	72	50

Tablo incelendiğinde, genel literatürde özyeterliliğin farklı teknolojik ve bağlamsal türler altında ele alındığı görülmektedir. Genel literatürde en sık incelenen tür özyeterlilik ($n=21$) olup, bunu teknoloji/teknolojik özyeterlilik ($n=13$) ve bilgisayar özyeterliliği ($n=12$) izlemektedir. Ayrıca dijital özyeterlilik ($n=5$), mobil özyeterlilik ($n=3$) ve uzaktan çalışma özyeterliliği ($n=3$) gibi teknoloji kullanımına özgü özyeterlilik türlerinin de öne çıktığı görülmektedir. Genel literatürde toplam 72 özyeterlilik kullanımı belirlenmiştir. Genel literatür kapsamında turizmle ilgili yapılan çalışmada teknoloji özyeterliliği olarak ele alınmıştır (Lee., 2023). Diğer özyeterlilik türlerinin ise sınırlı sayıda çalışmada incelendiği (herbiri $n = 1-2$) tespit edilmiştir.

Turizm literatüründe ise belirgin biçimde genel özyeterlilik ($n=37$) ön plana çıkmaktadır. Girişimci özyeterliliği ($n=2$) dışında teknolojik özyeterlilik, bilgisayar özyeterliliği, kariyer özyeterliliği, kariyer karar verme özyeterliliği, finansal, operasyonel, liderlik, ziyaretçi, mekân temelli ve duygusal özyeterlilik gibi daha özel türlerin her birinin yalnızca birer çalışmada ele alındığı görülmektedir. Bu bulgu, genel literatürde özyeterlilik kavramının özellikle teknoloji odaklı alt türler bakımından daha fazla çeşitlendiğini; turizm literatüründe ise çalışmaların büyük ölçüde genel özyeterlilik kavramına yoğunlaştığını göstermektedir.

Tablo 7. Teknostres Türlerinin Dağılımı

Teknostres Türleri	Genel Literatür (n)	Turizm–Teknostres (n)
Teknostres / Teknolojik Stres	71	8
Öğretmen Teknostresi	1	–
Dijital Teknostres	1	–
Sosyal Alan Teknostresi	–	1
Akıllı Turizm Teknostresi / Teknostresörleri	–	1
Teknostres Türü Belirtilmemiş	–	2
Toplam	73	12

Tablo incelendiğinde, teknostresin hem genel literatürde hem de turizm-teknostres çalışmalarında ağırlıklı olarak genel teknostres kavramı üzerinden ele alındığı görülmektedir. Genel literatürde 73 kullanımın 71’i teknostres/teknolojik stres şeklindeyken, turizm literatüründe 12 çalışmanın 8’inde aynı genel kullanım tercih edilmiştir.

Yöntem

Bu bölümde, TCCM çerçevesinin yöntem (Methods) boyutu kapsamında incelenen çalışmaların araştırma yöntemleri değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda genel literatür, turizm–teknostres ve turizm–özyeterlilik çalışmalarında kullanılan nicel, nitel ve karma yöntemlerin dağılımı karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Tablo 8: Araştırma Yöntemlerinin Dağılımı

Araştırma Türü	Yöntem	GL (n)	T–T (n)	T–Ö (n)
Nicel Yöntemler		68	10	44
	Anket	46	10	42
	Kesitsel Anket	14	–	–
	Anket (Kesitsel Karşılaştırmalı Tasarım)	1	–	–
	Ölçek Uyarlama	1	–	–
	Anket + Deneysel	1	–	–
	Anket + Deneysel Tasarım	1	–	–
	Deneysel Tasarım	1	–	2
	Anket (İki Çalışmalı: Kesitsel & Boylamsal)	1	–	–
	Deneyim Örnekleme Yöntemi	1	–	–
	Meta-Analiz (PRISMA)	1	–	–
Nitel Yöntemler		5	2	4
	Sistemik Literatür Taraması	2	–	–
	Kavramsal Literatür İncelemesi	1	–	–
	Kapsamlı Literatür Taraması (Scoping Review)	1	–	–
	Yarı Yapılandırılmış Görüşme (IPA)	1	2	–
	Odak Grup Görüşmesi	–	–	2
	Görüşme	–	–	2
Karma Yöntemler		3	–	2
	Anket + Açık Uçlu Yanıtlar	1	–	–
	Nicel (PLS-SEM) + Nitel (Tematik Analiz)	1	–	–
	Serbest Çağrışım + Netnografi + Senaryo Deneyi	1	–	–
	Tematik İçerik Analizi + PLS-SEM	–	–	1
	Sıralı Dönüşümsel Tasarım	–	–	1
Toplam		76	12	50

Tablo incelendiğinde, her üç literatür grubunda da nicel yöntemlerin belirgin biçimde ağırlıkta olduğu görülmektedir. Genel literatür kapsamında turizmle ilgili yapılmış olan bir çalışmada ise serbest çağrışım + netnografi + senaryo deneyi karma yöntemi kullanılmıştır (Lee vd., 2023). Genel literatürde 76 çalışmanın 68’i, turizm–teknostres literatüründe 12 çalışmanın 10’u ve turizm–özyeterlilik literatüründe 50 çalışmanın 44’ü nicel yöntemlerle gerçekleştirilmiştir. Özellikle anket yönteminin yoğun olarak kullanılması, literatürde nicel

araştırma desenlerinin baskın olduğunu; nitel ve karma yöntemlere ise daha sınırlı düzeyde başvurulduğunu göstermektedir.

Betimsel Analiz

Bu bölümde, incelenen çalışmaların yıllara göre dağılımı ve öne çıkan anahtar kelimeler betimsel olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 9. Çalışmalarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	GL (n)	T-T (n)	T-Ö (n)
2018 ve öncesi	7	–	12
2019	4	–	1
2020	3	–	4
2021	10	1	3
2022	6	–	8
2023	14	–	6
2024	13	7	9
2025	16	3	6
2026	3	1	1
Toplam	76	12	50

Çalışmaların yıllara göre dağılımı incelendiğinde, yayınların özellikle 2021 sonrasında yoğunlaştığı görülmektedir. Genel literatürde en yüksek yayın sayısı 2025 (n=16), 2023 (n=14) ve 2024 (n=13) yıllarında gerçekleşmiştir. Turizm–teknostres literatüründe çalışmaların büyük bölümü 2024 yılında (n=7) yayımlanmış, bunu 2025 (n=3) izlemiştir. Turizm–özyeterlilik literatüründe ise en yüksek yayın sayısı 2024 yılında (n=9) gerçekleşmiş; 2022 (n=8), 2023 (n=6) ve 2025 (n=6) yıllarında da görece yüksek sayıda çalışma yayımlanmıştır. Bu dağılım, özellikle son yıllarda teknostres ve özyeterlilik konularına yönelik ilginin turizm literatüründe arttığını göstermektedir. Bununla birlikte, 2018 ve öncesinde genel literatürde 7, turizm–özyeterlilik literatüründe ise 12 çalışma bulunurken, turizm–teknostres alanında bu dönemde herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Tablo 10. Turizm–Özyeterlilik ve Turizm–Teknostres Çalışmalarında En Sık Kullanılan Anahtar Kelimelerin Dağılımı

Turizm–Özyeterlilik Anahtar Kelimeleri	n	Turizm–Teknostres Anahtar Kelimeleri	n
Özyeterlilik	22	Teknostres / Teknolojik Stres	8
Turizm	4	Turizm / Turizm Sektörü / Turizm Endüstrisi	5
Sürdürülebilir Turizm	3	Dijital Detoks Turizmi / Dijital İçermeyen Turizm	4
Davranışsal Niyet	3	Çalışan Refahı / İyi Oluş (Well-being)	3
Öğrenciler / Turizm Öğrencileri	3	Teknolojik Yorgunluk / Dijital Yorgunluk	3
COVID-19 / Pandemi	3	Dijitalleşme / Dijital Dönüşüm	2
Risk Algısı	2	Seyahat Stresi	1
Turist Davranışı	2	Akademik Performans	1
Kariyer Beklentisi	2	Psikolojik Dayanıklılık	1
Girişimci Özyeterliliği	2		
Teknoloji Kabulü	1		

Tablo incelendiğinde, turizm–özyeterlilik çalışmalarında toplam 47 anahtar kelime kullanımı belirlenmiş; en sık kullanılan anahtar kelime özyeterlilik (n=22) olmuştur. Bunu turizm (n=4), sürdürülebilir turizm (n=3), davranışsal niyet (n=3), öğrenciler/turizm öğrencileri (n=3) ve COVID-19/pandemi (n=3) izlemektedir. Turizm–teknostres çalışmalarında ise toplam 28 anahtar kelime kullanımı bulunmuş; teknostres/teknolojik stres (n=8), turizm/turizm sektörü/turizm endüstrisi (n=5) ve dijital detoks turizmi/dijital içermeyen turizm (n=4) öne çıkmıştır. Ayrıca çalışan refahı/iyi oluş (n=3) ve teknolojik/dijital yorgunluk (n=3) temalarının da dikkat çektiği görülmektedir. Bu bulgular, turizm–özyeterlilik literatürünün daha çok davranış, kariyer ve teknoloji kabulüne; turizm–teknostres literatürünün ise dijitalleşmenin yarattığı stres, yorgunluk ve iyi oluş sorunlarına odaklandığını göstermektedir.

Tartışma

Teori, Bağlam, Özellikler ve Metodoloji (TCCM) çerçevesi temel alınarak gerçekleştirilen bu sistematik literatür incelemesi, teknostres ve özyeterlilik alanındaki çalışmaların teorik yönelimlerini, araştırma bağlamlarını ve metodolojik eğilimlerini bütüncül bir bakış açısıyla ortaya koymaktadır. Bulgular, İş Talepleri–Kaynakları Modeli’nin teknostres literatüründe en sık kullanılan teorik çerçeve olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, teknostres çalışmalarındaki teorik eğilimleri inceleyen (Mushtaq, 2025)’in sistematik inceleme bulgularıyla da örtüşmekte olup, söz konusu modelin teknolojik talepler ile bireysel kaynaklar arasındaki dengeyi açıklamada yaygın biçimde tercih edildiğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Transaksiyonel Stres Teorisinde sıklıkla kullanılması (Tarafdar vd., 2015; Chen vd., 2019; Kotek ve Vranjes, 2025; Simba vd., 2024; Techmanska vd., 2024; Zivi vd., 2025) teknostresin birey ile teknoloji ortamı arasındaki etkileşim sonucunda ortaya çıkan dinamik bir süreç olarak ele alındığını göstermektedir. Buna karşılık, turizm–teknostres çalışmalarında İş Talepleri–Kaynakları Modelinin yalnızca bir çalışmada (Arenas-Escaso vd., 2024) kullanılması ve Transaksiyonel Stres Teorisine rastlanmaması, genel literatürdeki kuramsal birikimin turizm alanına henüz aynı ölçüde yansımadağını göstermektedir.

Sosyal Bilişsel Teori’nin yaygın kullanımı (Tarafdar vd., 2014; Tarafdar vd., 2015; Cazan ve Maican, 2023; Farmania vd., 2022; Mushtaque vd., 2022; Nagy ve Dringó-Horváth, 2024; Shan ve Rasool, 2025; Shu vd., 2011; Zhang, 2023) ise teknostres araştırmalarında bireysel bilişsel süreçlerin ve özellikle özyeterlilik algısının merkezi bir açıklayıcı mekanizma olarak konumlandırıldığını göstermektedir. Sosyal Bilişsel Teorinin genel literatürde güçlü biçimde temsil edilmesine karşın turizm–teknostres çalışmalarında kullanılmaması, ancak turizm–özyeterlilik çalışmalarında ise 6 kaynak ile (Asimah vd., 2022; Cao vd., 2022; Koc vd., 2023; Doran vd., 2024; Khan vd., 2026) öne çıkması dikkat çekicidir. Planlı Davranış Teorisi (Madawala vd., 2023; Wadhar vd., 2023; Nadee vd., 2024) ve Özyeterlilik Teorisinin (Williams vd., 2018; Pan vd., 2025) de turizm–özyeterlilik çalışmalarında öne çıkması, bu alanda görece daha belirgin bir kuramsal kümelenmeye işaret etmektedir.

Ayrıca Teknoloji kabul modeli (Lee, 2021; Liu vd., 2019) genişletilmiş teknoloji kabul modeli (Al-Adwan vd., 2024; Bulduk ve Unal, 2025) teknostres ve özyeterlilik çalışmalarında kullanılması, teknolojinin benimsenmesi ile stres deneyimi arasındaki ilişkinin birlikte ele alındığını göstermektedir. Bu bağlamda turizm sektöründe yapılacak çalışmalarda bu model çerçevesinde özyeterlilik ve teknostres değişkenleri birlikte ele alınabilir. Teknoloji Kabul Modelinin hem turizm–teknostres hem de turizm–özyeterlilik çalışmalarında yer alması, iki alanın gelecekte ortak bir teorik çerçevede ele alınabileceğine de işaret etmektedir. Genel olarak turizm–teknostres literatüründe teorik yapı daha dağınıkken, turizm–özyeterlilik literatüründe belirli teoriler etrafında görece daha fazla yoğunlaşma bulunmaktadır.

Coğrafi dağılım açısından genel literatür ile turizm literatürü karşılaştırıldığında, üç araştırma grubunda da Asya’nın en yoğun araştırma bölgesi olduğu ve bu yoğunlaşmada özellikle Çin’in öne çıktığı görülmektedir. Genel literatürde Çin’in yanı sıra ABD ve İtalya belirginleşirken, turizm–teknostres çalışmalarında Çin ve Türkiye, turizm–özyeterlilik çalışmalarında ise Çin ile uluslararası/kıtalararası çalışmalar ve ABD öne çıkmaktadır. Hem turizm–teknostres (Chen vd., 2024) hem de turizm–özyeterlilik çalışmalarında (Pang vd., 2025; Wadhar vd., 2023) Çin’in güçlü biçimde temsil edilmesi, ülkenin turizm sektöründeki büyüklüğü ve dijital teknolojilerin turizm hizmetlerinde yaygın kullanımıyla ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte, turizm–özyeterlilik çalışmalarının Asya’nın yanı sıra Avrupa, Afrika, Kuzey Amerika ve Okyanusya gibi farklı coğrafi bölgelerde ve uluslararası/kıtalararası bağlamlarda yürütülmesi (Doran vd., 2024; Nadee vd., 2024; Pan vd., 2025), turizm–teknostres çalışmalarına kıyasla daha geniş bir coğrafi çeşitlilik gösterdiğine işaret etmektedir. Bu farklılık, teknostresin turizm bağlamında henüz sınırlı sayıda coğrafyada incelendiğini, özyeterlilik araştırmalarının ise daha geniş bir uluslararası araştırma zemini oluşturduğunu göstermektedir.

Bağlamsal dağılım incelendiğinde, teknostres ve özyeterlilik araştırmalarının belirli katılımcı grupları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Genel literatürde çalışanlar/profesyoneller en belirgin katılımcı bağlamını oluştururken, bunu eğitimciler/akademisyenler ve öğrenciler izlemektedir. Çalışanlar (Shu vd., 2011; Koo ve Wati, 2011; Agogo ve Hess, 2018; Farmania vd., 2022; Urukovicová vd., 2023; Lanzl vd., 2023; Consiglio vd., 2023; Capone vd., 2024), öğretmenler (Bou Reslan ve El Hokayem, 2025; K. Wang vd., 2025; Levante vd., 2025; Y. Liu vd., 2025) ve akademisyenler (Nagy ve Dringó-Horváth, 2024; Q. Wang ve Yao, 2025) gibi mesleki gruplar üzerine gerçekleştirilen çalışmaların ağırlıkta olması, teknostres ve özyeterlilik ilişkisinin özellikle dijitalleşmenin hız kazandığı örgütsel ve profesyonel ortamlarda ele alındığını göstermektedir. Bu dağılım, genel literatürde çalışma yaşamı ve eğitim bağlamlarının baskın olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, teknolojik dönüşümün iş süreçlerini doğrudan etkilemesi ve çalışanlardan sürekli teknoloji uyumu

beklenmesiyle birlikte bireylerin teknolojik taleplerle başa çıkma yeterliklerinin önem kazanmasıyla açıklanabilir.

Öğrencilerin de genel literatürde öne çıkan temel katılımcı gruplarından birini oluşturması, özellikle çevrim içi öğrenme ortamlarının yaygınlaşmasıyla birlikte teknoloji kullanımının eğitim süreçlerinde merkezi bir konuma geldiğine ve bireylerin bu teknolojik taleplerle başa çıkabilmelerinde özyeterlilik algısının belirleyici bir rol üstlendiğine işaret etmektedir. Üniversite öğrencilerini inceleyen çalışmalar (Brooks, 2015; Qi, 2019; Mushtaque vd., 2022; Ingusci vd., 2023; Zhang, 2023; Hu, Gao, Hu, Liu ve Zhang, 2025; Maican vd., 2025; Avcı, 2026) bu yönelimi desteklemektedir. Gulati ve Singh (2024) çalışmasında da üniversite öğrencilerinin önemli bir katılımcı grubu olarak öne çıktığı görülmektedir.

Turizm–teknostres çalışmalarında çalışanlar/profesyoneller en fazla incelenen grubu oluştururken, potansiyel turistler ikinci sırada yer almakta; öğrenciler ile turistler/ziyaretçiler de daha sınırlı biçimde araştırılmaktadır. Turizm çalışanlarına (Liu ve Hu, 2021; Robina-Ramírez, Leal-Solis, Roets ve Medina-Merodio, 2026) ve potansiyel turistlere (Arenas-Escaso vd., 2024; Chauhan vd., 2025) odaklanan çalışmalar bu eğilimi desteklemektedir. Turizm–özyeterlilik çalışmalarında ise turistler/ziyaretçiler açık biçimde en yoğun incelenen bağlamı oluştururken, çalışanlar/profesyoneller ile öğrenciler ikinci planda ancak benzer düzeyde temsil edilmektedir. Turistleri (Asimah vd., 2022; Doran, Bo ve Hanss, 2024; Pan vd., 2025) ve turizm öğrencilerini (Sanchez-Ruiz, Mavroveli ve Poullis, 2013; Williams, Benjamin, Kitterlin ve Jung, 2020; Kirillova ve Au, 2020) inceleyen çalışmalar bu yönelimi göstermektedir. Bu karşılaştırma, genel literatür ile turizm–teknostres literatürünün daha çok çalışan bağlamına yöneldiğini, turizm–özyeterlilik literatürünün ise turist ve ziyaretçi bağlamında belirgin biçimde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Bu farklılık, turizm literatüründe özyeterliliğin yalnızca çalışan davranışlarıyla değil, turistlerin deneyim, katılım ve davranışlarıyla ilişkili olarak da ele alındığını ortaya koymaktadır.

Araştırma modellerindeki roller karşılaştırıldığında, teknostresin genel literatürde daha çok bağımsız değişken olarak ele alındığı, özyeterliliğin ise bağımsız değişken olmasının yanı sıra aracı ve düzenleyici rollerle de sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bu durum, özyeterliliğin teknolojik taleplerin bireyler üzerindeki etkisini açıklayan veya değiştiren bir psikolojik kaynak olarak konumlandırıldığını göstermektedir. Turizm çalışmalarında da benzer bir eğilim görülmekle birlikte, değişkenlerin üstlendiği rollerin genel literatüre kıyasla daha sınırlı çeşitlilik göstermesi, özellikle aracılık ve düzenleyicilik ilişkilerinin turizm bağlamında daha fazla incelenebileceğine işaret etmektedir.

İncelenen çalışmalarda genel özyeterliliğin en sık kullanılan özyeterlilik türü olduğunu göstermekle birlikte (Koo ve Wati, 2011; Agogo ve Hess, 2018; Chou ve Chou, 2021; Ingusci vd., 2023; Y. Liu vd., 2024; Nagy ve Dringó-Horváth, 2024; K. Wang vd., 2025; Kotek ve Vranjes, 2025; Dewani, Krishna Mehta ve Jha, 2025), teknoloji (Cazan ve Maican, 2023; Maican vd., 2025; Truță vd., 2023; Y. Zhao, Li ve Bandyopadhyay, 2024) ve görev bağlamına uyarlanmış alana özgü özyeterlilik türlerinin de (La Paglia, Caci ve La Barbera, 2008; Shu vd., 2011; Dong vd., 2020; Lee, 2021; Farmania vd., 2022; Urukovicová vd., 2023; Techmanska vd., 2024) yaygın biçimde ele alındığını ortaya koymaktadır. Turizm–özyeterlilik literatüründe de genel özyeterliliğin öne çıkması genel literatürle benzerlik gösterirken; kariyer, girişimcilik, liderlik, ziyaretçi ve yer temelli özyeterlilik gibi farklı türlerin kullanılması kavramın turizm faaliyetlerine göre bağlamsallaştırdığını göstermektedir. Bu durum, özyeterlilik kavramının hem turizm sektöründe hem de diğer sektörlerde, bireylerin genel yeterlik algılarını ve belirli teknolojik bağlamlara özgü yetkinliklerini açıklamada birlikte kullanılabileceğini göstermektedir.

Metodolojik bağlam incelendiğinde, teknostres ve özyeterlilik literatürünün büyük ölçüde nicel araştırma desenleri üzerine kurulduğu görülmektedir (Delpechitre, Black ve Farrish, 2019; Yener vd., 2021; Y. Zhao vd., 2024; Capone vd., 2024; Hu vd., 2025; Levante vd., 2025). Gulati ve Singh (2024) çalışmasında da bu çalışmada olduğu gibi anketler veri toplama aşamasında ilk sırada yer almaktadır. Çalışmaların önemli bir kısmının anket temelli yöntemlerle (Bulduk ve Unal, 2025; Duong ve Nguyen, 2024; H. Ibrahim vd., 2024; Nagy ve Dringó-Horváth, 2024; Shan ve Rasool, 2025; Siddiqi vd., 2025; Simba, Tajeddin, Jones ve Rambe, 2025) gerçekleştirilmiş olması, araştırmacıların değişkenler arasındaki ilişkileri istatistiksel olarak test etmeye odaklandığını göstermektedir. Benzer eğilim turizm literatüründe de görülmektedir. Turizm–özyeterlilik (Barak, Maingi ve Ndubi, 2019; Lucrezi vd., 2020; Magnano, Platania ve Santisi, 2022; Al-Azab ve Zaki, 2024) ve turizm–teknostres çalışmalarında (Arenas-Escaso vd., 2024; Chen vd., 2024; Düzgün, 2024) nicel yöntemlerin ağırlıkta olması, genel literatür ile turizm literatürü arasında metodolojik açıdan belirgin bir benzerlik bulunduğunu göstermektedir. Ayrıca nitel ve karma yöntem çalışmalarının nispeten daha az tercih edilmesi, bireylerin teknostres algılarını ve bu süreçte özyeterlilik inançlarının nasıl şekillendiğini

derinlemesine açıklayan araştırmaların sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu yöntemsel sınırlılık her üç literatür grubu için de ortak bir araştırma boşluğu olarak değerlendirilebilir.

Buna karşın literatürde turizm bağlamında teknostres ve özyeterlilik değişkenlerini birlikte ele alan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Sistematik derleme kapsamında incelenen tek turizm araştırması Lee ve arkadaşlarının (2023) çalışmasıdır. Lee ve arkadaşlarının (2023) çalışması, otel hizmetlerinde kullanılan teknolojilerde ortaya çıkan hataların misafirlerde teknostres oluşturduğunu ve bunun memnuniyet üzerinde olumsuz etkiye yol açtığını göstermektedir. Araştırmada hizmet teknolojisi hatalarının (örneğin Wi-Fi, mobil oda anahtarı ve akıllı TV sistemleri) teknostresi anlamlı biçimde artırdığı, artan teknostresin ise misafir memnuniyetini düşürdüğü belirlenmiştir. Çalışmada ayrıca teknoloji özyeterliliğinin teknostresi azaltan önemli bir psikolojik kaynak olduğu ortaya konulmuştur. Bu sonuç, genel literatürde özyeterliliğe atfedilen koruyucu rolün turizm hizmetleri bağlamında da geçerli olabileceğini göstermektedir. Bu bulgular, teknostres ve özyeterlilik ilişkisinin turizm bağlamında da önemli sonuçlar doğurabileceğini göstermekte ve gelecekte yapılacak araştırmalar için turizm sektöründe bu iki değişkenin birlikte incelenmesine yönelik önemli bir araştırma alanına işaret etmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, turizm–teknostres ve turizm–özyeterlilik literatürleri teorik ve örneklemisel yönelimler bakımından farklılaşırken; nicel yöntemlerin baskınlığı, Çin merkezli coğrafi yoğunlaşma ve özellikle 2021 sonrasında belirginleşen araştırma ilgisi açısından benzer bir gelişim sergilemektedir. Buna karşılık teknostres ve özyeterliliği aynı teorik model içerisinde ele alan turizm araştırmalarının sınırlı kalması, gelecekte farklı turizm aktörlerini, ülkeleri ve yöntemsel yaklaşımları kapsayan çalışmalara duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Sonuç

Bu sistematik literatür incelemesi, teknostres ve özyeterlilik konularını birlikte ele alan genel literatür ile turizm–teknostres ve turizm–özyeterlilik çalışmalarını karşılaştırmalı olarak inceleyerek literatürdeki temel eğilimleri ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, üç literatür grubunun teorik yönelimler, katılımcı profilleri ve incelenen değişkenlerin rolleri bakımından farklılaştığını; buna karşılık metodolojik ve bazı coğrafi eğilimler açısından benzerlikler taşıdığını göstermektedir.

Teorik açıdan genel literatürde İş Talepleri–Kaynakları Modeli, Transaksiyonel Stres Teorisi ve Sosyal Bilişsel Teori etrafında daha belirgin bir birikim bulunurken, turizm–teknostres çalışmalarında teorik yapı daha dağınık kalmaktadır. Turizm–özyeterlilik çalışmalarında ise Sosyal Bilişsel Teori, Planlı Davranış Teorisi ve Özyeterlilik Teorisi etrafında görece daha belirgin bir yönelim görülmektedir. Bu karşılaştırma, genel teknostres literatüründe gelişen kuramsal birikimin özellikle turizm–teknostres alanına henüz aynı ölçüde aktarılmadığını göstermektedir. Bununla birlikte Teknoloji Kabul Modelinin farklı araştırma gruplarında kullanılması, teknolojinin benimsenmesi, özyeterlilik ve teknostres arasındaki ilişkilerin turizm bağlamında ortak teorik modeller içerisinde ele alınabileceğine işaret etmektedir.

Katılımcı profilleri açısından da belirgin bir farklılaşma söz konusudur. Genel literatürde çalışanlar/profesyoneller, eğitimciler/akademisyenler ve öğrenciler öne çıkarken, turizm–teknostres araştırmalarında çalışanlar/profesyoneller ile potansiyel turistler; turizm–özyeterlilik araştırmalarında ise turistler/ziyaretçiler, çalışanlar/profesyoneller ve öğrenciler ön plana çıkmaktadır. Bu yapı, genel literatürde örgütsel ve profesyonel perspektiflerin daha baskın olduğunu, turizm çalışmalarında ise turist ve potansiyel turistlerin araştırmalara dâhil edilmesiyle kullanıcı ve hizmet deneyimi perspektifinin daha görünür hâle geldiğini göstermektedir. Bununla birlikte genel literatür ile turizm–teknostres çalışmalarında çalışan bağlamının ağırlık kazanması, teknostresin daha çok çalışma ve teknoloji etkileşimiyle; turizm–özyeterlilik çalışmalarında turist/ziyaretçi bağlamının öne çıkması ise özyeterliliğin turist davranışları ve deneyimleriyle daha yoğun biçimde ilişkilendirildiğini göstermektedir.

Teknostresin genel literatürde ağırlıklı olarak bağımsız değişken olarak ele alındığı, özyeterliliğin ise bağımsız değişken olmasının yanında aracı ve düzenleyici bir psikolojik kaynak olarak daha çeşitli biçimlerde konumlandırıldığı görülmektedir. Turizm çalışmalarında da benzer bir eğilim bulunmakla birlikte, değişken rollerinin genel literatüre kıyasla daha sınırlı çeşitlilik göstermesi dikkat çekmektedir. Benzer şekilde genel özyeterliliğin her iki literatürde de yaygın biçimde kullanılması ortak bir özellik oluştururken, turizm çalışmalarında kariyer, girişimcilik, liderlik ve ziyaretçi gibi bağlama özgü özyeterlilik türlerinin ortaya çıkması, kavramın turizm faaliyetlerine göre farklılaştırılabilirdiğini göstermektedir.

Genel literatürde olduğu gibi turizm–teknostres ve turizm–özyeterlilik çalışmalarında da nicel araştırma desenleri ve anket temelli veri toplama yöntemleri ağırlıktadır. Nitel ve karma yöntemlerin daha sınırlı

kullanılması, teknostres deneyimlerinin ve özyeterlilik inançlarının nasıl oluştuğunu ve değiştiğini derinlemesine açıklayan araştırmalar açısından ortak bir yöntemsel boşluğa işaret etmektedir. Coğrafi dağılım açısından Asya'nın her üç literatür grubunda da en yoğun araştırma bölgesi olması ve özellikle Çin'in ülke düzeyinde öne çıkması ortak bir eğilimdir. Bununla birlikte turizm–özyeterlilik çalışmalarının Asya'nın yanı sıra Avrupa, Afrika, Kuzey Amerika, Okyanusya ve uluslararası/kıtalararası bağlamlarda da temsil edilmesi, turizm–teknostres literatürüne göre daha geniş bir coğrafi çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmaların yıllara göre dağılımı da araştırma ilgisinin özellikle 2021 sonrasında yoğunlaştığını göstermektedir. Genel literatürde çalışmaların son yıllarda belirgin biçimde artması, turizm–teknostres araştırmalarının ise ağırlıklı olarak 2024 ve sonrasında ortaya çıkması dikkat çekmektedir. Turizm–özyeterlilik literatürünün daha eski bir geçmişe sahip olmakla birlikte özellikle 2022–2025 döneminde yoğunlaşması, bu alanın turizm–teknostrese kıyasla daha yerleşik bir araştırma birikimine sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca 2018 ve öncesinde turizm–teknostres çalışmasına rastlanmaması, bu araştırma alanının turizm literatüründe oldukça yeni olduğunu desteklemektedir.

En belirgin farklılık ise literatürlerin gelişmişlik düzeyinde ortaya çıkmaktadır. Genel literatürde teknostres ve özyeterlilik arasındaki ilişki farklı bağlamlarda ele alınmış olmasına rağmen, turizm alanında iki değişkeni aynı araştırmada birlikte inceleyen çalışmalar son derece sınırlıdır. Sistematik derleme kapsamında belirlenen yalnızca bir çalışmanın olması, teknoloji özyeterliliğinin turizm hizmetlerinde teknostresin azaltılmasında önemli bir psikolojik kaynak olabileceğini göstermektedir. Buna karşılık turizm–teknostres ve turizm–özyeterlilik konularını ayrı ayrı inceleyen araştırmaların özellikle son yıllarda yoğunlaşması, iki literatür kolunun gelişmeye başladığını ancak henüz yeterince bütünleşmediğini ortaya koymaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, genel literatürde daha yerleşik bir teorik ve ampirik birikim bulunurken, turizm–teknostres literatürü teorik ve coğrafi açıdan daha sınırlı ve parçalı; turizm–özyeterlilik literatürü ise görece daha geniş katılımcı, teorik ve coğrafi çeşitliliğe sahip bir yapı göstermektedir. Buna karşılık üç araştırma grubunda da nicel yöntemlerin baskın olması ortak bir özellik olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle gelecekte yapılacak araştırmalarda teknostres ve özyeterlilik değişkenlerinin turizm sektöründe çalışanlar ve turistler açısından aynı modeller içerisinde ele alınması, genel literatürde yaygın kullanılan teorik yaklaşımların turizm bağlamında sınanması, aracılık ve düzenleyicilik ilişkilerinin incelenmesi, farklı ülke ve kültürlerin karşılaştırılması ve nitel ya da karma yöntemlerle mevcut nicel birikimin desteklenmesi literatüre önemli katkılar sağlayacaktır. Turizm sektöründe dijital teknolojilerin hızla yaygınlaştığı günümüzde bu iki değişkenin birlikte incelenmesi hem teorik hem de uygulamaya yönelik önemli çıkarımlar sunma potansiyeline sahiptir.

Teorik Çıkarımlar

Bu çalışma, teknostres ve özyeterlilik konularını ele alan literatürü sistematik bir çerçevede inceleyerek söz konusu kavramların teorik temellerine ve araştırma eğilimlerine ilişkin önemli çıkarımlar sunmaktadır. Bulgular, teknostres çalışmalarında bireylerin sahip olduğu psikolojik kaynakların önemli bir rol oynadığını ve özyeterlilik algısının teknostresin açıklanmasında sıklıkla kullanılan bir değişken olduğunu göstermektedir. Genel literatürde İş Talepleri–Kaynakları Modeli, Transaksyonel Stres Teorisi ve Sosyal Bilişsel Teorinin öne çıkmasına karşılık, turizm–teknostres çalışmalarında teorik yaklaşımların daha dağınık ve parçalı bir yapı sergilemesi, turizm bağlamında teknostresi açıklamaya yönelik ortak ve bütünleşik bir teorik yaklaşımın henüz yeterince gelişmediğine işaret etmektedir. Ayrıca değişkenlerin araştırma modellerindeki rolleri incelendiğinde özyeterliliğin yalnızca teknostresin olası bir öncülü olarak değil, aracı ve düzenleyici bir mekanizma olarak da ele alındığı görülmektedir. Bu durum, teknostres–özyeterlilik ilişkisinin yalnızca doğrudan ilişkiler üzerinden değil, bireysel psikolojik kaynaklar ile teknoloji kaynaklı stres arasındaki etkileşimi dikkate alan daha kapsamlı modeller aracılığıyla açıklanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca literatürde teknostres–turizm ve özyeterlilik–turizm ilişkisini inceleyen çalışmalar olmasına rağmen, bu iki değişkenin turizm bağlamında birlikte ele alındığı çalışmaların son derece sınırlı olması, özellikle çalışanlar ve turist/ziyaretçi bağlamlarında önemli bir araştırma boşluğuna işaret etmektedir. Bu nedenle gelecekteki araştırmalarda Sosyal Bilişsel Teori, İş Talepleri–Kaynakları Modeli, Planlı Davranış Teorisi veya stres ve başa çıkma yaklaşımları gibi teorik çerçevelerden yararlanılarak teknostres ve özyeterlilik arasındaki doğrudan ilişkilerin yanı sıra özyeterliliğin aracı ve düzenleyici bir psikolojik kaynak olarak üstlenebileceği rollerin turizm çalışanları ve turistler gibi farklı gruplarda sınanması, alanın teorik bütünleşmesine katkı sağlayabilir.

Pratik Çıkarımlar

Araştırma sonuçları, dijital teknolojilerin turizm sektöründe yaygınlaşmasıyla birlikte teknostresin özellikle çalışanlar açısından, teknoloji temelli hizmetlerden yararlanan turist ve ziyaretçiler bakımından ise giderek

önem kazanan bir konu olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda turizm işletmelerinin çalışanların teknoloji kullanımına yönelik becerilerini ve özyeterlilik algılarını geliştirmeye yönelik eğitim programları uygulaması önem taşımaktadır. Bu eğitimlerin çalışanların görevleri, teknoloji kullanım düzeyleri ve dijital yetkinlikleri dikkate alınarak yapılandırılması; yeni sistemlerin kullanıma alınması sürecinde teknik destek, rehberlik ve çalışan katılımının sağlanması teknostresin azaltılmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca yöneticilerin çalışanların teknoloji kaynaklı iş yükünü ve yaşadıkları güçlükleri düzenli olarak değerlendirmeleri, gerekli durumlarda iş süreçlerini ve kullanılan dijital araçları yeniden düzenlemeleri önerilebilir. Ayrıca turistlerin teknoloji temelli hizmetlerle daha etkili biçimde etkileşim kurabilmeleri için kullanıcı dostu sistemlerin geliştirilmesi ve dijital hizmet süreçlerinin daha anlaşılır hâle getirilmesi, teknostresin olası olumsuz etkilerinin azaltılmasına katkı sağlayabilir. Özellikle mobil uygulamalar, çevrim içi rezervasyon sistemleri, self-servis teknolojileri ve yapay zekâ destekli hizmetlerin farklı yaş ve dijital yeterlilik düzeylerine sahip kullanıcılar açısından test edilmesi; gerektiğinde insan desteğine veya alternatif hizmet kanallarına erişim olanağının sunulması önem taşımaktadır. Bu uygulamalar, turizm işletmelerinin teknolojik dönüşümü yalnızca verimlilik odaklı değil, çalışan ve turistlerin teknolojiye uyum kapasitelerini dikkate alan insan odaklı bir yaklaşımla yönetmelerine katkı sağlayabilir.

Sınırlılıklar ve Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler

Gelecekteki çalışmaların bulguların genellenebilirliğini artırmak amacıyla farklı sektörlerden ve kültürel bağlamlardan örneklerle yürütülmesi önerilmektedir. Nitel ile karma yöntemlerin daha fazla kullanılması, teknostres ve özyeterlilik ilişkisinin daha bütüncül biçimde anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Özellikle hizmet ve turizm sektörüne odaklanan araştırmaların artırılması önemli bir araştırma boşluğunu doldurabilir. Ayrıca teknolojiye özgü özyeterlilik türlerinin farklı dijital platformlar ve yeni teknolojiler (örneğin yapay zekâ uygulamaları) bağlamında incelenmesi literatürün gelişimine katkı sağlayabilir. Bu çalışma kapsamında yalnızca Web of Science ve Scopus veritabanındaki İngilizce makaleler kullanılmıştır. Gelecek araştırmalarda farklı veritabanlarındaki makale, kitap, konferans vb. eklenerek çalışma genişletilebilir.

Etik Beyan: Araştırmanın arşiv tarama ve doküman analizi odaklı olması insan veya hayvanlar üzerinden (anket, mülakat, odak grup çalışması, insan veya hayvanlar üzerinde deneysel çalışmalar) veriler toplanmaması nedeniyle etik kurul raporuna gerek duyulmamıştır.

Yazar Katkı Beyanı: 1. Yazarın katkı oranı %70, 2. Yazarın katkı oranı ise %30'dur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

- Aaltonen, P. H. M. (2020). Piecing together a puzzle—A review and research agenda on internationalization and the promise of exaptation. *International Business Review*, 29(4), 101664. <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2020.101664>
- Adukaite, A., van Zyl, I., Er, S., and Cantoni, L. (2017). Teacher perceptions on the use of digital gamified learning in tourism education: The case of South African secondary schools. *Computers & Education*, 111, 172–190. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2017.04.008>
- Agogo, D., and Hess, T. (2018). “How does tech make you feel?” A review and examination of negative affective responses to technology use. *European Journal of Information Systems*, 27(5), 570–599. <https://doi.org/10.1080/0960085X.2018.1435230>
- Ahmed, H. A. M., Fayyad, S., Al-Romeedy, B. S., and Abdelghani, A. A. A. (2025). The role of STARA competencies in driving AI adoption performance in tourism and hospitality: A systematic-quantitative synthesis of dual mediation analysis of self-efficacy and techno-eustress. *Research Journal in Advanced Humanities*, 6(2). <https://doi.org/10.58256/r2t9qx88>
- Al-Adwan, A. S., Meet, R. K., Kala, D., Smedley, J., Urbaníková, M., and Mugahed Al-Rahmi, W. M. (2024). Closing the divide: Exploring higher education teachers' perspectives on educational technology. *Information Development*. <https://doi.org/10.1177/02666669241279181>
- Al-Azab, M., and Zaki, H. (2024). Towards sustainable development: Antecedents of green entrepreneurship intention among tourism and hospitality students in Egypt. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 7(5), 2883–2902. <https://doi.org/10.1108/JHTI-03-2023-0146>

- AlGiffari, M., Febriamansyah, R., and Yuerlita. (2025). The creative economy development strategy on marine tourism: A systematic literature review and future agenda. *Tourism in Marine Environments*, 20(1), 51–67. <https://doi.org/10.3727/216901925X17367756790656>
- Arenas-Escaso, J., Folgado-Fernandez, J., and Palos-Sanchez, P. (2024). Internet interventions and therapies for addressing the negative impact of digital overuse: A focus on digital free tourism and economic sustainability. *BMC Public Health*, 24(1). <https://doi.org/10.1186/s12889-023-17584-6>
- Asimah, V. K., Hurriyati, R., Gaffar, V., and Wibowo, L. A. (2022). Virtual leisure and recreation reality and well-being during COVID-19 pandemic—The future of Ghana tourism: Does technological self-efficacy matter? *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 11(6), 1860–1877. <https://doi.org/10.46222/ajhtl.19770720.329>
- Avcı, M. (2026). The double-edged sword of technology: Investigating technostress and techno-eustress in academic burnout through digital literacy, internet self-efficacy, and cognitive flexibility. *Computers and Education*, 245. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2025.105540>
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
- Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In V. S. Ramachaudran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior* (Vol. 4, pp. 71–81). Academic Press.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W. H. Freeman/Times Books/Henry Holt & Co.
- Barak, W. M., Maingi, S. W., and Ndubi, E. O. (2019). The influence of place identity on destination competitiveness in Machakos County, Kenya. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 8(5).
- Bilan, Y., Tovmasyan, G., and Dallakyan, S. (2024). The impact of digital technologies on tourists' travel choices and overall experience. *Journal of Tourism and Services*, 15, 153–175. <https://doi.org/10.29036/jots.v15i29.805>
- Bou Reslan, F., and El Hokayem, J. (2025). Technostress and online teaching during COVID-19 pandemic: The case of Lebanon. *Business and Professional Communication Quarterly*, 88(1), 3–25. <https://doi.org/10.1177/23294906231170334>
- Brod, C. (1984). *Technostress: The human cost of the computer revolution*. Addison-Wesley.
- Brooks, S. (2015). Does personal social media usage affect efficiency and well-being? *Computers in Human Behavior*, 46, 26–37. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.12.053>
- Bulduk, B., and Unal, E. (2025). Factors affecting public employees' acceptance of video conferencing tools: An extended TAM perspective. *Open Praxis*, 17(3), 467–484. <https://doi.org/10.55982/openpraxis.17.3.799>
- Cao, D., Sun, Y., Goh, E., Wang, R., and Kuiavska, K. (2022). Adoption of smart voice assistants technology among Airbnb guests: A revised self-efficacy-based value adoption model (SVAM). *International Journal of Hospitality Management*, 101, 103124. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2021.103124>
- Capone, V., Schettino, G., Marino, L., Camerlingo, C., Smith, A., and Depolo, M. (2024). The new normal of remote work: Exploring individual and organizational factors affecting work-related outcomes and well-being in academia. *Frontiers in Psychology*, 15. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1340094>
- Cazan, A.-M., and Maican, C. I. (2023). Factors determining the use of e-learning and teaching satisfaction. *Comunicar*, 30(74), 83–93. <https://doi.org/10.3916/C74-2023-07>
- Cazan, A.-M., David, L. T., Truța, C., Maican, C. I., Henter, R., Năstasă, L. E., Nummela, N., Vesterinen, O., Rosnes, A. M., Tungland, T., Gudevold, E., Digernes, M., Unz, D., Witter, S., and Pavalache-Ilie, M. (2024). Technostress and time spent online. A cross-cultural comparison for teachers and students. *Frontiers in Psychology*, 15, 1377200. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1377200>
- Chauhan, R., Jishtu, H., Kumar, N., and Basheer, S. (2025). Unplugged escapes: Validating digital free tourism motivations scale and unraveling the impact of social space technostress on destination preferences. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*. <https://doi.org/10.1108/JHTI-04-2025-0449>

- Chebo, A. K., and Dhliwayo, S. (2024). Scientific mapping and thematic progression of digitalization of social entrepreneurship in developing countries. *Sustainable Futures*, 7, 100153. <https://doi.org/10.1016/j.sftr.2024.100153>
- Chen, J. V., Tran, A., and Nguyen, T. (2019). Understanding the discontinuance behavior of mobile shoppers as a consequence of technostress: An application of the stress-coping theory. *Computers in Human Behavior*, 95, 83–93. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.01.022>
- Chen, S., Zhang, Y., and Tse, S. (2024). Untangling the smart tourism technostress enigma: Assessing the effects of smart technology-related stressors on smart tourism avoidance behaviors in senior tourists. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 41(9), 1161–1176. <https://doi.org/10.1080/10548408.2024.2404839>
- Chou, H.-L., and Chou, C. (2021). A multigroup analysis of factors underlying teachers' technostress and their continuance intention toward online teaching. *Computers and Education*, 175. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2021.104335>
- Clarivate. (2025). Web of Science subject categories. Web of Science Help. <https://webofscience.zendesk.com/hc/en-us/articles/27505726032017-Web-of-Science-Subject-Categories>
- Consiglio, C., Massa, N., Sommovigo, V., and Fusco, L. (2023). Techno-stress creators, burnout and psychological health among remote workers during the pandemic: The moderating role of e-work self-efficacy. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(22). <https://doi.org/10.3390/ijerph20227051>
- Delpechitre, D., Black, H., and Farrish, J. (2019). The dark side of technology: Examining the impact of technology overload on salespeople. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 34(2), 317–337. <https://doi.org/10.1108/JBIM-03-2017-0057>
- Dewani, L., Krishna Mehta, N. K., and Jha, S. (2025). Understanding leadership resilience: Bridging individual and organisational dynamics. *Industrial and Commercial Training*. <https://doi.org/10.1108/ICT-02-2025-0014>
- Di Stefano, G., Salerno, S., Matranga, D., Lodico, M., Monzani, D., Seidita, V., Cannella, R., Maniscalco, L., and Miceli, S. (2025). Artificial intelligence perceptions and technostress in staff radiologists: The mediating role of artificial intelligence acceptance and the moderating role of self-efficacy. *Behavioral Sciences*, 15(9), 1276. <https://doi.org/10.3390/bs15091276>
- Dong, Y., Xu, C., Chai, C. S., and Zhai, X. (2020). Exploring the structural relationship among teachers' technostress, technological pedagogical content knowledge (TPACK), computer self-efficacy and school support. *Asia-Pacific Education Researcher*, 29(2), 147–157. <https://doi.org/10.1007/s40299-019-00461-5>
- Doran, R., Bø, S., and Hanss, D. (2024). Efficacy beliefs regarding purchases of environmentally friendly products on holiday. *Tourism Recreation Research*, 49(3), 676–682. <https://doi.org/10.1080/02508281.2022.2067952>
- Duong, C. D., and Nguyen, T. H. (2024). How ChatGPT adoption stimulates digital entrepreneurship: A stimulus-organism-response perspective. *International Journal of Management Education*, 22(3). <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2024.101019>
- Düzgün, M. (2024). A reassessment of well-being in vocational preparation: A new model focusing on psychological resilience and occupational identification in tourism education. *Journal of Tourism Sustainability and Well-Being*, 12(4), 336–352. <https://doi.org/10.34623/nwax-j042>
- Dzambaski, M. (2025). The impact of digitalization on stress and well-being among tourism employees. *International Journal of Economics, Management and Tourism*, 5(2). <https://doi.org/10.46763/IJEMT255266dz>
- Elsevier. (2023). Scopus content coverage guide. <https://www.elsevier.com/solutions/scopus/how-scopus-works/content>

- Farmania, A., Elsyah, R. D., and Fortunisa, A. (2022). The phenomenon of technostress during the COVID-19 pandemic due to work from home in Indonesia. *Sustainability (Switzerland)*, 14(14). <https://doi.org/10.3390/su14148669>
- Gómez-Cámara, I., Aramendia-Muneta, M. E., and Panditharanthna, R. (2025). Consumers' perceptions of the genuine significance of sustainable tourism: A systematic literature review. *Strategy & Leadership*, 54(1), 61–87. <https://doi.org/10.1108/SL-09-2024-0089>
- Gulati, A., and Singh, S. (2024). Financial self-efficacy of consumers: A review and research agenda. *International Journal of Consumer Studies*. <https://doi.org/10.1111/ijcs.13024>
- Högberg, K. (2021). Technostress among hotel employees—A longitudinal study of social media as digital service encounters. In W. Wörndl, C. Koo, and J. L. Stienmetz (Eds.), *Information and communication technologies in tourism 2021* (pp. 70–82). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-65785-7_6
- Hu, R., Gao, Q., Hu, R., Liu, G., and Zhang, L. (2025). The relationship between digital technostress and cyber moral disengagement among college students: A moderated mediation model of psychological resilience, self-efficacy, and online self-control. *Frontiers in Psychology*, 16. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2025.1706794>
- Hur, W., and Shin, Y. (2024). Service employees' STARA awareness and proactive service performance. *Journal of Services Marketing*, 38(4), 426–442. <https://doi.org/10.1108/JSM-03-2023-0115>
- Ibrahim, A. M., Osman, M. N., Gusau, A. L., and Vi, P. T. (2021). Correlation of technostress creators with employees' work-life balance in the context of journalists' use of information and communication technology at work: Moderating role of self-efficacy. *International Journal of Media and Information Literacy*, 6(2), 338–353. <https://doi.org/10.13187/ijmil.2021.2.338>
- Ibrahim, H., Mohd Zin, M. L., Aman-Ullah, A., and Mohd Ghazi, M. R. (2024). Impact of technostress and information technology support on HRIS user satisfaction: A moderation study through technology self-efficacy. *Kybernetes*, 53(10), 3707–3726. <https://doi.org/10.1108/K-01-2023-0018>
- Ingusci, E., Ciavolino, E., Signore, F., Zito, M., Russo, V., and Ghislieri, C. (2023). The role of personal resources in buffering college student technostress during the pandemic: A study using an Italian sample. *Social Sciences*, 12(9). <https://doi.org/10.3390/socsci12090484>
- Kahiya, E. T. (2018). Five decades of research on export barriers: Review and future directions. *International Business Review*, 27(6), 1172–1188. <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2018.04.008>
- Käyhty, M., Pyhältö, K., and Toom, A. (2026). Social support and its connection to students' self-efficacy in learning an instrument: A systematic literature review. *Nordic Research in Music Education*, 7, 60–97. <https://doi.org/10.23865/nrme.v7.7621>
- Khan, A. N., Soomro, M. A., and Pitafi, A. H. (2026). AI and employee performance: The role of knowledge and techno-pessimism in the digital age. *Journal of Knowledge Management*, 30(1), 172–191. <https://doi.org/10.1108/JKM-05-2024-0582>
- Khizar, H. M. U., Younas, A., Kumar, S., Akbar, A., and Poulouva, P. (2023). The progression of sustainable development goals in tourism: A systematic literature review of past achievements and future promises. *Journal of Innovation & Knowledge*, 8(4), 100442. <https://doi.org/10.1016/j.jik.2023.100442>
- Kirillova, K., and Au, W. (2020). How do tourism and hospitality students find the path to research? *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 20(4), 284–307. <https://doi.org/10.1080/15313220.2020.1713965>
- Kızıldaş, M. Ç. (2024). Endüstri 4.0'ın gastronomi sektörüne yansımaları (Reflections of Industry 4.0 on the gastronomy sector). *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 7(3), 779–790. <https://doi.org/10.33083/joghat.2024.436>
- Koc, E., Yurur, S., and Ozsahin, M. (2023). Problem-solving abilities of managers: Inflated self-efficacy beliefs. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 6(5), 2273–2297. <https://doi.org/10.1108/JHTI-07-2022-0294>
- Koo, C., and Wati, Y. (2011). What factors do really influence the level of technostress in organizations? (An empirical study). *Information*, 14(11), 3647–3654.

- Kotek, M., and Vranjes, I. (2025). When do employees perceive technology as stressful? A meta-analysis of work-related technostress antecedents. *Information & Management*, 62(8). <https://doi.org/10.1016/j.im.2025.104203>
- Küçükmustafa, O., ve Çizel, B. (2025). Pandemi sonrası yeşil otel araştırmaları: Sistematik literatür taraması. *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 7(1), 20–45. <https://doi.org/10.51525/johti.1634580>
- Kumari, P., and Kumar, A. (2023). Investigating the dark side of mobile bookkeeping applications: A moderated-mediation approach. *VINE Journal of Information and Knowledge Management Systems*, 53(5), 985–1004. <https://doi.org/10.1108/VJIKMS-09-2022-0298>
- La Paglia, F., Caci, B., and La Barbera, D. (2008). Technostress: A research about computer self-efficacy, internet attitude and computer anxiety. *Annual Review of Cybertherapy and Telemedicine*, 6, 63–69.
- Lanzl, J., Schoch, M., and Gimpel, H. (2023). Issues regarding IT consumerization: How mixed IT portfolios of private and business IT components cause unreliability. *Australasian Journal of Information Systems*, 27. <https://doi.org/10.3127/AJIS.V27I0.4121>
- Lathabhavan, R., and Griffiths, M. D. (2024). Antecedents and job outcomes from a self-efficacy perspective while working from home among professionals during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Manpower*, 45(2), 217–236. <https://doi.org/10.1108/IJM-04-2022-0185>
- Lee, S., Erdem, M., Anlamlier, E., Chen, C.-C., Bai, B., and Putney, L. (2023). Technostress and hotel guests: A mere hurdle or a major friction point? *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 55, 307–317. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2023.04.008>
- Lee, Y.-K. (2021). Impacts of digital technostress and digital technology self-efficacy on fintech usage intention of Chinese gen Z consumers. *Sustainability (Switzerland)*, 13(9). <https://doi.org/10.3390/su13095077>
- Levante, A., Petrocchi, S., Bianco, F., Castelli, I., and Lecciso, F. (2025). Emotional exhaustion faced by Italian female teaching staff during COVID-19 pandemic: A sequential mediation model applying coping strategies, self-efficacy for online teaching, and technostress. *International Journal of Educational Research Open*, 8. <https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2024.100403>
- Li, K., Rollins, J., and Yan, E. (2018). Web of Science use in published research and review papers 1997–2017: A selective, dynamic, cross-domain, content-based analysis. *Scientometrics*, 115(1), 1–20. <https://doi.org/10.1007/s11192-017-2622-5>
- Liberati, A., Altman, D. G., Tetzlaff, J., Mulrow, C., Gøtzsche, P. C., Ioannidis, J. P. A., Clarke, M., Devereaux, P. J., Kleijnen, J., and Moher, D. (2009). The PRISMA statement for reporting systematic reviews and meta-analyses of studies that evaluate health care interventions: Explanation and elaboration. *PLOS Medicine*, 6(7), e1000100. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1000100>
- Liu, C.-F., Cheng, T.-J., and Chen, C.-T. (2019). Exploring the factors that influence physician technostress from using mobile electronic medical records. *Informatics for Health and Social Care*, 44(1), 92–104. <https://doi.org/10.1080/17538157.2017.1364250>
- Liu, Y., and Hu, H. (2021). Digital-free tourism intention: A technostress perspective. *Current Issues in Tourism*, 24(23), 3271–3274. <https://doi.org/10.1080/13683500.2021.1883560>
- Liu, Y., Hu, X., Ng, J. T. D., Ma, Z., and Lai, X. (2025). Ready or not? Investigating in-service teachers' integration of learning analytics dashboard for assessing students' collaborative problem solving in K–12 classrooms. *Education and Information Technologies*, 30(2), 1745–1776. <https://doi.org/10.1007/s10639-024-12842-5>
- Liu, Y., Ng, J. T. D., Hu, X., Ma, Z., and Lai, X. (2024). Adopt or abandon: Facilitators and barriers of in-service teachers' integration of game learning analytics in K–12 classrooms? *Computers and Education*, 209. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2023.104951>
- Lucrezi, S., Bargnesi, F., and Burman, F. (2020). “I would die to see one”: A study to evaluate safety knowledge, attitude, and behavior among shark scuba divers. *Tourism in Marine Environments*, 15, 127–158. <https://doi.org/10.3727/154427320X15779149069752>

- Madawala, K., Foroudi, P., and Palazzo, M. (2023). Exploring the role played by entrepreneurial self-efficacy among women entrepreneurs in tourism sector. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 74, 103395. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2023.103395>
- Magnano, P., Platania, M., and Santisi, G. (2022). Recovery paths after crisis: Risk intelligence as antecedent of entrepreneurs' resilience. *Journal of Developmental Entrepreneurship*, 27(03). <https://doi.org/10.1142/S1084946722500169>
- Maican, C., Cazan, A., Cocorada, E., Dovleac, L., Lixandriou, R., Maican, M., and Cocorada, S. (2025). The role of contextual and individual factors in successful e-learning experiences during and after the pandemic—A two-year study. *Journal of Computers in Education*, 12(2), 589–624. <https://doi.org/10.1007/s40692-024-00323-0>
- Mongeon, P., and Paul-Hus, A. (2016). The journal coverage of Web of Science and Scopus: A comparative analysis. *Scientometrics*, 106(1), 213–228. <https://doi.org/10.1007/s11192-015-1765-5>
- Muka, T., Glisic, M., Milic, J., Verhoog, S., Bohlius, J., Bramer, W., Chowdhury, R., and Franco, O. H. (2020). A 24-step guide on how to design, conduct, and successfully publish a systematic review and meta-analysis in medical research. *European Journal of Epidemiology*, 35(1), 49–60. <https://doi.org/10.1007/s10654-019-00576-5>
- Mushtaq, A. (2025, September 20). Technostress in virtual work settings: A dual-method review using bibliometric and TCCM approaches [SSRN scholarly paper]. Social Science Research Network. <https://doi.org/10.2139/ssrn.5509092>
- Mushtaque, I., Awais-E-Yazdan, M., and Waqas, H. (2022). Technostress and medical students' intention to use online learning during the COVID-19 pandemic in Pakistan: The moderating effect of computer self-efficacy. *Cogent Education*, 9(1). <https://doi.org/10.1080/2331186X.2022.2102118>
- Nadee, W., Kaewkitipong, L., Ractham, P., and Sayruamyat, S. (2024). An investigation of the intention to visit smart tourism destinations: Domestic travelers vs. international travelers. *Sustainability*, 16(23), 10484. <https://doi.org/10.3390/su162310484>
- Nagy, J. T., and Dringó-Horváth, I. (2024). Factors influencing university teachers' technological integration. *Education Sciences*, 14(1). <https://doi.org/10.3390/educsci14010055>
- Nikolskaya, E. Y. (2021). The impact of digital technologies on the transformation of the tourism and hospitality industry. *Revista Gestão Inovação e Tecnologias*, 11(4), 623–632. <https://doi.org/10.47059/revistageintec.v11i4.2133>
- Ohnmacht, T., Huesser, A., and Thao, V. (2022). Pointers to interventions for promoting COVID-19 protective measures in tourism: A modelling approach using domain-specific risk-taking scale, theory of planned behaviour, and health belief model. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.940090>
- Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., Shamseer, L., Tetzlaff, J. M., Akl, E. A., Brennan, S. E., Chou, R., Glanville, J., Grimshaw, J. M., Hróbjartsson, A., Lalu, M. M., Li, T., Loder, E. W., Mayo-Wilson, E., McDonald, S., ... Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ*, 372, n71. <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>
- Pan, Y., Liu, Y., and Ryan, C. (2025). Unveiling the lingering traces: Impact of COVID-19 perceptions on home culture connectedness among international tourists. *International Journal of Intercultural Relations*, 108, 102228. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2025.102228>
- Pang, X., Zhu, Y., and Zhou, C. (2025). Exploring the effects of motivation, constraints, and self-efficacy on post-trip behavioural intention: Evidence from Chinese alpine skiing tourists. *Current Issues in Tourism*. <https://doi.org/10.1080/13683500.2025.2605507>
- Pathak, S., and Kaur, A. (2025). Mapping the intersection of digitalization and social entrepreneurship: A systematic literature review using the TCCM framework. *Future Business Journal*, 11(1), 144. <https://doi.org/10.1186/s43093-025-00565-z>
- Paul, J., and Criado, A. R. (2020). The art of writing literature review: What do we know and what do we need to know? *International Business Review*, 29(4), 101717. <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2020.101717>

- Paul, J., and Rosado-Serrano, A. (2019). Gradual internationalization vs born-global/international new venture models: A review and research agenda. *International Marketing Review*, 36(6), 830–858. <https://doi.org/10.1108/IMR-10-2018-0280>
- Paul, J., Khatri, P., and Kaur Duggal, H. (2024). Frameworks for developing impactful systematic literature reviews and theory building: What, why and how? *Journal of Decision Systems*, 33(4), 537–550. <https://doi.org/10.1080/12460125.2023.2197700>
- Pranckutė, R. (2021). Web of Science (WoS) and Scopus: The titans of bibliographic information in today's academic world. *Publications*, 9(1), 12. <https://doi.org/10.3390/publications9010012>
- Qi, C. (2019). A double-edged sword? Exploring the impact of students' academic usage of mobile devices on technostress and academic performance. *Behaviour and Information Technology*, 38(12), 1337–1354. <https://doi.org/10.1080/0144929X.2019.1585476>
- Ragu-Nathan, T., Tarafdar, M., Nathan, R., and Tu, Q. (2008). The consequences of technostress for end users in organizations: Conceptual development and empirical validation. *Information Systems Research*, 19, 417–433. <https://doi.org/10.1287/isre.1070.0165>
- Rasool, T., Warraich, N. F., and Sajid, M. (2022). Examining the impact of technology overload at the workplace: A systematic review. *SAGE Open*, 12(3). <https://doi.org/10.1177/21582440221114320>
- Rayburn, S., Badrinarayanan, V., Anderson, S., and Gupta, A. (2021). Continuous techno-training and business-to-business salesperson success: How boosting techno-efficacy enhances sales effort and performance. *Journal of Business Research*, 133, 66–78. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.066>
- Robina-Ramírez, R., Leal-Solis, A., Roets, A., and Medina-Merodio, J. (2026). Integrating AI ethics to foster employee happiness in high-interaction tourism workplaces. *Management Research: The Journal of the Iberoamerican Academy of Management*. <https://doi.org/10.1108/MRJIAM-09-2025-1813>
- Rohwer, E., Flöther, J., Harth, V., and Mache, S. (2022). Overcoming the “dark side” of technology—A scoping review on preventing and coping with work-related technostress. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(6). <https://doi.org/10.3390/ijerph19063625>
- Saidy, J., Garanti, Z., and Sadaka, R. (2022). Technostress creators and job performance among frontliners: Theorizing the moderating role of self-efficacy. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.827027>
- Sanchez-Ruiz, M., Mavroveli, S., and Poullis, J. (2013). Trait emotional intelligence and its links to university performance: An examination. *Personality and Individual Differences*, 54(5), 658–662. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.11.013>
- Scholz, U., Doña, B. G., Sud, S., and Schwarzer, R. (2002). Is general self-efficacy a universal construct? Psychometric findings from 25 countries. *European Journal of Psychological Assessment*, 18(3), 242–251. <https://doi.org/10.1027/1015-5759.18.3.242>
- Shaheen, N., Shaheen, A., Ramadan, A., Hefnawy, M. T., Ramadan, A., Ibrahim, I. A., Hassanein, M. E., Ashour, M. E., and Flouty, O. (2023). Appraising systematic reviews: A comprehensive guide to ensuring validity and reliability. *Frontiers in Research Metrics and Analytics*, 8, 1268045. <https://doi.org/10.3389/frma.2023.1268045>
- Shan, S., and Rasool, N. (2025). Technostress and innovation in sports education: The mediating role of technological self-efficacy and moderating role of perceived innovation importance. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*. <https://doi.org/10.1080/1612197X.2025.2563307>
- Shin, J., and Shin, H. (2024). Effects of technostress on psychological contract violation and organizational change resistance. *Behavioral Sciences*, 14(9). <https://doi.org/10.3390/bs14090768>
- Shu, Q., Tu, Q., and Wang, K. (2011). The impact of computer self-efficacy and technology dependence on computer-related technostress: A social cognitive theory perspective. *International Journal of Human-Computer Interaction*, 27(10), 923–939. <https://doi.org/10.1080/10447318.2011.555313>
- Siddiqi, K. O., Rahman, M. H., Rahman, J., and Radulescu, M. (2025). Effect of perceived supervisor support, technological self-efficacy and technostress on nurses turnover intention: A moderated mediation model. *Acta Psychologica*, 260. <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2025.105631>

- Simba, A., Rambe, P., Ribeiro-Navarrete, S. R., and Vadillo, M. T. P. (2024). A technostress–entrepreneurship nexus in the developing world. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 20(3), 2019–2046. <https://doi.org/10.1007/s11365-024-00968-4>
- Simba, A., Tajeddin, M., Jones, P., and Rambe, P. (2025). Technostress in entrepreneurship: Focus on entrepreneurs in the developing world. *Information Technology and People*. <https://doi.org/10.1108/ITP-01-2024-0073>
- Srivastava, S., Singh, S., and Dhir, S. (2020). Culture and international business research: A review and research agenda. *International Business Review*, 29(4). <https://ideas.repec.org/a/eee/iburev/v29y2020i4s0969593120300470.html>
- Tarafdar, M., Pullins, E. B., and Ragu-Nathan, T. S. (2014). Examining impacts of technostress on the professional salesperson’s behavioural performance. *Journal of Personal Selling and Sales Management*, 34(1), 51–69. <https://doi.org/10.1080/08853134.2013.870184>
- Tarafdar, M., Tu, Q., Nathan, R., and Ragu-Nathan, T. (2007). The impact of technostress on role stress and productivity. *J. of Management Information Systems*, 24, 301–328. <https://doi.org/10.2753/MIS0742-1222240109>
- Techmanska, A., Ortner, E., and Stöckmann, C. (2024). Mastering computing in the presence of functional vs. emotional technostress: The moderating influence of technology and task dependency. *Zagreb International Review of Economics & Business*, 27(2). <https://doi.org/10.2478/zireb-2024-0030>
- Truță, C., Maican, C. I., Cazan, A.-M., Lixândriou, R. C., Dovleac, L., and Maican, M. A. (2023). Always connected @ work. Technostress and well-being with academics. *Computers in Human Behavior*, 143. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2023.107675>
- Ültay, E., Akyurt, H., ve Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 188–201. <https://doi.org/10.21733/ibad.871703>
- Urukovicová, N., Rosková, E., Schraggeová, M., and Smoron, J. (2023). Psychometric properties of the Technostress Creators Inventory among employed Slovak respondents. *Computers in Human Behavior Reports*, 12. <https://doi.org/10.1016/j.chbr.2023.100324>
- Uyun, M. (2023). Determinants of blended teaching-learning performance in new normal environment: Exploring the role of teachers’ technostress as mediation. *Psychological Science and Education*, 28(4), 145–157. <https://doi.org/10.17759/pse.2023280409>
- Wadhar, S. B., Shahani, R., Zhou, R., Siddiquei, A. N., Ye, Q., and Asmi, F. (2023). What factors will influence Chinese international traveling for leisure in the post-COVID-19 era: Role of health priorities and health-related information literacy. *Healthcare*, 11(3), 315. <https://doi.org/10.3390/healthcare11030315>
- Wang, K., Ye, Z., Li, Z., Li, S., and Yuan, X. (2025). Predicting teachers’ continuance intention to teach online: The role of technostress, intrapersonal and school environmental factors. *SAGE Open*, 15(3). <https://doi.org/10.1177/21582440251359832>
- Wang, Q., and Yao, N. (2025). Understanding the impact of technology usage at work on academics’ psychological well-being: A perspective of technostress. *BMC Psychology*, 13(1). <https://doi.org/10.1186/s40359-025-02461-1>
- Wang, X., Edison, H., Khanna, D., and Rafiq, U. (2023, July 12). How many papers should you review? A research synthesis of systematic literature reviews in software engineering [Preprint]. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2307.06056>
- Williams, J. A., Brown, E. A., Kitterlin, M., and Benjamin, S. (2018). Intramural sports’ participation produce self-efficacy in hospitality leaders. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 34, 41–47. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2017.11.003>
- Williams, J., Benjamin, S., Kitterlin, M., and Jung, E. (2020). Developing self-efficacy: Does switching to a hospitality major matter? *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 20(2), 121–134. <https://doi.org/10.1080/15313220.2019.1650691>
- Yannascoli, S. M., Schenker, M. L., Carey, J. L., Ahn, J., and Baldwin, K. D. (2013). How to write a systematic review: A step-by-step guide. *University of Pennsylvania Orthopaedic Journal*, 23, 64–69.

- Yener, S., Arslan, A., and Kılınç, S. (2021). The moderating roles of technological self-efficacy and time management in the technostress and employee performance relationship through burnout. *Information Technology and People*, 34(7), 1890–1919. <https://doi.org/10.1108/ITP-09-2019-0462>
- Yong, R. Y. M., Chua, B. L., Han, H., and Kim, B. (2022). Taste your way across the globe: A systematic review of gastronomy tourism literature (2000–2021). *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 39(7–9), 623–650. <https://doi.org/10.1080/10548408.2023.2184445>
- Yoopetch, C., and Chirapanda, S. (2024). The investigation of the entrepreneurial intention of the younger generation in the tourism and hospitality industry. *FWU Journal of Social Sciences*, 18(2), 1–14. <https://doi.org/10.51709/19951272/Summer2024/1>
- Yu, X., Zheng, Y., Su, X., and Zheng, Q. (2020). A study on the correlation among social interaction, career self-efficacy and well-being of employees in rural tourism. *Revista de Cercetare si Interventie Sociala*, 70, 31–41. <https://doi.org/10.33788/rcis.70.3>
- Zhang, H. (2023). Technostress, academic self-efficacy, and resistance to innovation: Buffering roles of knowledge sharing culture and constructive deviant behavior. *Psychology Research and Behavior Management*, 16, 3867–3881. <https://doi.org/10.2147/PRBM.S424396>
- Zhang, Z., Wu, D., Wan, Y. K. P., and Cheng, W. L. A. (2025). VR and AR research in the hospitality and tourism industry: A systematic review utilizing the theory–context–characteristics–methodology (TCCM) framework. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 30(6), 670–713. <https://doi.org/10.1080/10941665.2025.2457500>
- Zhao, Y., and Agyeiwaah, E. (2022). Understanding tourists’ transformative experience: A systematic literature review. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 54, 188–199. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2022.12.013>
- Zhao, Y., Li, Y., and Bandyopadhyay, K. (2024). The role of techno-eustress in technology-enhanced IT learning. *Journal of Computer Information Systems*, 64(5), 607–621. <https://doi.org/10.1080/08874417.2023.2240723>
- Zivi, P., Malatesta, G., Mascia, M. L., Diana, M. G., Di Domenico, A., Penna, M. P., and Palmiero, M. (2025). Protective factors against technostress in secondary school teachers. *Scientific Reports*, 15(1). <https://doi.org/10.1038/s41598-025-19604-4>